

”Bra, det kommer bli bra!”

– En analys av integrationsprojektet IBIS i Sörmland

Rodrigo Sáenz Muñoz & Aida Lönnbäck

Handledare:

Peo Hansen

Sammanfattning

Under den senaste valkampanjen i Sverige 2014 blev migration och dess utmaningar något av ett gemensamt ämne för varje politiskt parti som ställde upp i riksdagsvalet, särskilt de traditionella partier som sedan länge varit en del av den politiska scenen i Sverige. Detta var dock före den så kallade "europeiska flyktingkrisen", där individer flydde ifrån sina hemländer och kom till Europa. Sverige blev ett av de länder som tog in flest flyktingar per capita. Den nya situationen skapade en rad utmaningar för den svenska regeringen, både på nationell och lokal nivå. I denna studie fokuserar vi på ett integrationsprojekt som drivs i en svensk kommun i Södermanlands län, IBIS – Integrationsbygget i Sörmland. Med hjälp av Michel Foucaults begrepp governmentality och ett hermeneutiskt förhållningssätt analyserar vi deltagarnas upplevelser av medverkan i programmet; dess effekt för både kommunen/staten och deltagarna och hur IBIS gynnar alla parter. Projektet syftar till – och har lyckats – att hjälpa deltagarna ut på arbetsmarknaden genom att lära dem svenska med en ny språkinlärningsmetod, samtidigt som det skapar strategier för att identifiera både fysiska och psykologiska hälsotillstånd som kan hindra deras integration i samhället.

Nyckelord: Migration, Integration, Anställningsbarhet, Makt, Governmentality

Förord

Efter utfört arbete vill vi uttrycka vår tacksamhet gentemot personalen på IBIS i Flen för att ni lät oss utföra vår praktik hos er. Med ert vänliga och öppna sätt gjorde ni vår tid hos er både rolig och spännande. Vi vill även tacka informanterna till denna studie för att ni så öppenjärtigt delade med er av era upplevelser men också för att ni välkomnade oss in i er grupp. Till Peo Hansen vill vi säga att detta arbete blev betydligt lättare att genomföra genom din handledning och värdefulla råd. Slutligen vill vi tacka våra familjer. Utan ert stöd och all förståelse hade vi inte kunnat slutföra den här utbildningen. Ni är ovärderliga!

Innehåll

<u>INLEDNING</u>	1
DISPOSITION	2
<u>SYFTE, FRÅGESTÄLLNING</u>	3
FRÅGESTÄLLNING	3
<u>AVGRÄNSNING</u>	3
<u>BAKGRUND OCH TIDIGARE FORSKNING</u>	3
PRESENTATION AV IBIS	3
IBIS-DELPROJEKT I EN SÖRMLÄNSK KOMMUN	4
MIGRATION	5
INTEGRATION	5
YRKESVERKSAMMA MIGRANTER PÅ DEN SVENSKA ARBETSMARKNADEN	6
ARBETE UR ETT KVINNOPERSPEKTIV	7
<u>TEORETISKA ORIENTERINGSPUNKTER</u>	8
FÖRHÅLLET MELLAN GOVERNMENTALITY OCH MAKT	8
<u>METOD</u>	10
DATAINSAMLINGSMETOD	10
URVAL	12
INFORMANTER	13
ANALYSMETOD	13
ETIK	15
ETISKA REFLEKTIONER	15
<u>ANALYS</u>	16
SPECIFIKA MÅL FÖR IBIS	16

FÖRVÄNTNINGAR PÅ PROJEKTET.....	17
UPPLEVELSER AV DELTAGANDE PÅ IBIS I FLEN.....	19
SPRÅKINLÄRNING GENOM SUGGESTOPEDI	19
SPRÅKSTÖDJARENS ROLL	22
SAMHÄLLSORIENTERING OCH SVENSK/SYRISKA-KODEN	23
HÄLSOSKOLAN	24
ARBETSMARKNADSKUNSKAPER OCH PRAKTIK.....	25
INDIVIDANPASSNING	27
FRAMTIDSUTSIKTER.....	27
<u>SLUTSATS.....</u>	<u>30</u>
REFLEKTIONER	31
<u>REFERENSER</u>	<u>33</u>
TRYCKTA KÄLLOR.....	33
DIGITALA KÄLLOR	34
REKOMMENDERAD LÄSNING.....	34

Inledning

I september 2018 är det val i Sverige. En av de mest aktuella frågorna under valkampanjen lär bli migration, en fråga som har varit aktuell under hela denna period och inte minst under 2014:s valkampanj. Den nyinstallerade regeringen hamnade då mitt i det som media kallade "flyktingkrisen". September 2015 – ett år efter förra valet – blev enligt Migrationsverkets egen statistik, startpunkten för denna så kallade kris. Nära 70 000 människor sökte asyl i september 2015, jämfört med de cirka 80 000 asylansökningarna som kom till myndigheten sammanlagt under 2014. I december 2015 hade över 160 000 ansökningar kommit till Migrationsverket, vilket dubblerade 2014:s beräkning,¹ trots regeringens införande av tillfälliga gränskontroller i november 2015.² Sedan dess har antalet asylansökningar sjunkit stadigt och ligger nu på samma nivå som på 80-talet; i snitt cirka 30 000 ansökningar per år.³ 2017 låg siffran på drygt 36 500.⁴ Handlägningsprocessen hos Migrationsverket tar ungefär två år, vilket innebär att personer som ansökte om asyl 2015 beviljas uppehållstillstånd idag, över två år senare.⁵ De ovan presenterade siffrorna betyder i realiteten att migrationspolitiken påverkas av själva migrationsbilden. Migrationsverkets beräkningar visar att Sveriges befolkning förväntas öka med en kommun lika stor som Borlänge varje år.⁶

I SOU 2018:22 föreslås att ett samråd mellan staten och kommunerna ska finnas för att behandla frågor "som rör den ekonomiska ersättningen från staten till kommunsektorn, frågor om lagstiftning, regelverk och organisering av verksamheter inom mottagandet liksom andra frågor om hur samverkan kan underlättas och effektiviseras".⁷ Ett samråd mellan staten och kommunerna när det gäller denna fråga verkar dock inte funnits på senare tid. Migrationsforskaren Peo Hansen menar att det som regeringen till en början

¹ Migrationsverket, *Antal asylsökande – aktuell statistik*, <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik.html>, hämtad 18 apr 2018.

² Erik Grönlund, Elisabeth Marmorstein, Anton Kasurinen, "Sverige inför tillfälliga gränskontroller", *SVT.se*, 12 nov 2015, <https://www.svt.se/nyheter/sverige-infor-tillfalliga-granskontroller>, hämtad 18 apr 2018.

³ Migrationsverket, *Asylsökande till Sverige under 1984-1999*, <https://www.migrationsverket.se/download/18.2d998ffc151ac3871598171/1485556079445/Asyls%C3%B6kande%20till%20Sverige%201984-1999.pdf>, hämtad 18 apr 2018.

⁴ Migrationsverket, *Beviljade uppehållstillstånd efter grund 2009-2017*, 2018, <https://www.migrationsverket.se/download/18.4a5a58d51602d141cf4e84/1515067343329/Beviljade%20uppeh%C3%A5llstillst%C3%A5nd%202009-2017.pdf>, hämtad 18 apr 2018.

⁵ Migrationsverket, *Tid till beslut*, <https://www.migrationsverket.se/Kontakta-oss/Tid-till-beslut.html>, hämtad 18 apr 2018.

⁶ Per Gudmundson, "Smyg inte med invandringspolitiken", *SVD.se*, 3 apr 2018, <https://www.svd.se/smyg-inte-med-invandringspolitiken/om/invandringspolitik>, hämtad 19 apr 2018.

⁷ Regeringen, *Ett ordnat mottagande*, 2018, <http://www.regeringen.se/496383/contentassets/fd9afaf058b144d5b719c56f56cb732f/ett-ordnat-mottagande--gemensamt-ansvar-for-snabb-etablering-eller-atervandande-sou-201822.pdf>, s. 364. Hämtad 19 apr 2018.

såg som en tillgång nu ses som en börda. Sommaren 2015 hävdade dock Stefan Löfvén och Magdalena Andersson fortfarande att migranter behövdes i och med en åldrande befolkning, eftersom de medför arbetskraft. Stefan Löfvén kallade nyanlända en resurs att ta tillvara, då de har makten att bibehålla de demografiska kraven som den svenska – och i längden den europeiska – arbetsmarknaden ställer.⁸ Hansen pekar på att migrationen har fått en annan mening i regeringens retorik, där den ses som en budgetbörda trots de synligt positiva effekterna på kommuners finanser.⁹ Många kommuner vill ha flyktingar därför att de går plus, hävdar Hansen. Att de går plus beror på främst två orsaker: staten skjuter till pengar för kommunernas mottagande av asylsökande, samtidigt som de nya invånarna anses vara reella resurser i form av arbetskraft. Denna syn på migrationen skiljer sig från statens, som investerar för lite i kommunerna, vilka står inför stora utmaningar som kommer att kräva en förhöjd sysselsättning för att stärka kommunernas skattebas.¹⁰

I denna studie fokuserar vi på ett integrationsprojekt kallat Integrationsbygget i Sörmland, skapat för att hantera integration av migranter. IBIS är ett EU-finansierat länsövergripande integrationsprojekt vars syfte är att få nyanlända ut i arbetslivet genom skapande av strategier, med ändamålet att förkorta målgruppens tid till egen försörjning. Under fem veckors tid fick vi följa ett av fyra delprojekt inom IBIS i en sörmländsk kommun, vilket gav oss möjlighet att samla in information kring integrationsprojektet och hur det påverkar deltagarna. Integreringsprocessen riktar sig mot såväl samhället som arbetsmarknaden. I ljuset av den politiska idén att alla i arbetsför ålder ska vara/bli anställningsbara är det därför intressant att utvärdera projekt skapade för att hjälpa migranter möta de ställda kraven på produktivitet.

Av etiska skäl kommer inte kommunen namnges då detta kan förenkla igenkänning av informanterna i studien.

Disposition

Först presenteras syftet med studien, samt frågeställningarna. En kort avgränsning presenteras därefter för att förklara varför informanterna valdes. Andra delen av arbetet ägnas åt att presentera projektet vi har observerat och varifrån empirin är hämtad. Efter den övergripande bilden av projektet presenteras den tidigare forskningen, vilken är kopplad till de ämnen som är av vikt för studien. Därefter den teoretiska förankringen; governmentality samt makt utifrån ett foucadianskt perspektiv. Metodförklaringen ägnas

⁸ Peo Hansen, "Asylum or Austerity? The 'refugee crisis' and the Keynesian interlude", *European Consortium for Political Research*, vol. 17, 1, 131 ff.

⁹ Peo Hansen, "Tillväxten går på högvarv", *ETC.se*, 13 jul 2017, <https://www.etc.se/ekonomi/tillvaxten-gar-pa-hogvarv-tack-vare-flyktingarna>, hämtad 19 apr 2018.

¹⁰ Peo Hansen, "Flyktingarna orsaken till god ekonomi", *ETC.se*, 10 dec 2017, <https://www.etc.se/ekonomi/flyktingarna-orsaken-till-god-ekonomi>, hämtad 19 apr 2018.

åt insamlings- och analysmetoden. Etiska överväganden samt en kort reflektion kring etiska dilemman tas upp därefter. Därefter presenteras analysen, där de olika delarna i projektet samt informanternas berättelser jämförs med den tidigare forskningen samt ställs mot den teoretiska förankringen. Till sist presenteras resultatet samt en reflektion kring fortsatta studier och uppföljningar av projektet.

Syfte, frågeställning

Syftet med denna studie är att utröna effekten av projektet IBIS i Flen genom att studera hur deltagarna upplever att medverkan påverkat deras liv och vad kommunen vinner på att satsa på integration. Som en ytterligare dimension ska gruppen kvinnor och gruppen män jämföras för att se om eventuella skillnader föreligger gällande erfarenheter av projektet.

Frågeställning

- Har IBIS-projektet påverkat deltagarnas vardag och känsla av handlingsfrihet?
 - I så fall; på vilket sätt?
- Finns det skillnader mellan kvinnliga och manliga deltagares upplevelser av IBIS, eller andra eventuella aspekter som kan påverka integrationsprocessen?
- Hur väl fungerar suggestopedi och de övriga insatserna i integrationsarbetet?

Avgränsning

Temat för studien begränsades till att endast beröra deltagarna på IBIS i Flen och deras upplevelser av detsamma. Att även väga in projektledarens, och övrig personals upplevelser, hade måhända gett en annan bild. En jämförelsestudie vore därför intressant men med den begränsade tiden och utrymmet i åtanke valde vi sedermera att koncentrera oss på dem, vars liv påverkas av verksamheten. För att projekt som detta ska utvärderas på ett adekvat sätt är det viktigt att de medverkande får komma till tals och med egna ord återberätta sina erfarenheter. Intressant för vidare forskning vore dessutom att jämföra de nuvarande deltagarna med deltagare från övriga delprojekt men även att återkomma efter en tid och undersöka vad som händer några år efter medverkan i IBIS. Förhoppningen är att denna studie ska ge en rättvis bild av informanternas utsagor.

Bakgrund och tidigare forskning

Presentation av IBIS

Projektet IBIS är ett länsövergripande projekt i Sörmland. Det finansieras genom ESF, Europeiska Socialfonden, vars främsta uppgift är att främja och stödja personer i behov av arbete, samt skapa mekanismer vars mål är att säkerställa och förstärka en rättvisare arbetsmarknad för alla medborgare i Europeiska Unionen. ESF avsätter årligen 10

miljarder euro för att främja anställning med fokus på de individer som har svårt att etablera sig på arbetsmarknaden, exempelvis migranter och andra socialt utsatta grupper.¹¹

IBIS fokuserar sig på nyanlända och projektets mål är att skapa strategier som förkortar deltagarnas väg till egenförsörjning. Det långsiktiga målet är att tillämpa dessa strategier i ordinarie verksamhet under förutsättning att de ger goda resultat.

Projektet är indelat i tre huvudområden:

- 1- Hälsans betydelse för snabbare integration.
- 2- Pedagogisk utveckling av språkundervisning genom bland annat *suggestopedi*.
- 3- Samverkan.¹²

Åtta av nio kommuner i Sörmland är uppdelade i fyra grupper; med varsitt delprojekt.

Utöver kommunerna, deltar andra aktörer i projektet; Södermanlands Landsting och Arbetsförmedlingen i Sörmland. De fyra kommungrupperna i Sörmland fokuserar sig på varsitt huvudområde medan två grupper fokuserar på samma.

IBIS-delprojekt i en sörmländsk kommun

IBIS i Flen prioriterar språkinläring samt hälsa och deltagarna medverkar i delprojektet under ett skolår. Den dagliga verksamheten är i huvudsak uppdelad i två moment: SFI (Svenska för invandrare) på förmiddagarna samt hälsoskolan, samhällsorienteringen och andra arbetsmarknadsrelaterade aktiviteter såsom arbetsmarknadsmässor eller coaching från ett bemanningsföretag på eftermiddagarna. Deltagarna börjar på SFI kl. 08:30, och slutar kl. 12:00, med en kort rast på 30 minuter mellan kl. 10–10.30. SFI-lektionerna ges av en lärare som är specialiserad på språkinlärningsmetoden *suggestopedi* som utvecklades på 1970-talet av bulgaren Georgi Lozanov som är professor i psykiatri och fysiologi. Främst kan sägas att *suggestopedi* riktar sig mot snabb och varaktig inläring av språk. Den har emellertid visat sig ge goda resultat även inom andra skolämnen.¹³ Metoden går ut på att individen ska lära sig ett språk i grupp med andra där även läraren är aktivt deltagande i alla moment. I klassrummet strävar läraren efter att endast det språk som ska läras in talas. För att eleverna ska våga tala använder sig därför läraren av teater, allsång, lekar och spel.¹⁴ Syftet är att eleverna själva ska spela teater och därigenom bli avslappnade. Kommunikationen ska vara lekfull och inte framstressad för att eleverna ska känna sig trygga. Betoning ligger på upprepning, tonfall och uttal men till sin hjälp kan även gester användas; särskilda rörelser som är kopplat till ett visst ord. Kroppen är

¹¹ ESF, *Vad är ESF?*, <http://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=35&langId=sv>, hämtad 19 apr 2018

¹² RAR Sörmland, *Ansökan*, http://rarsormland.se/media/112478/IBIS_ansokan_2015-09-21.pdf, hämtad 19 apr 2018.

¹³ Georgi Lozanov & Evelina Gateva, *Suggestopedisk språkundervisning*, Tierp: Löjdquist tryckeri AB, 1984, s. 4.

¹⁴ Anna Cramér, *Suggestopedi*, Stockholm: Alla Sinnen Förlag, 2011, s. 10.

således ett redskap i memoreringen av språket. Eleverna ska inte behöva koncentrera sig för att lära sig prata. Teorin är att inläringen fungerar bäst när eleven är avslappnad och ”leker” fram kunskapen.¹⁵

Under tiden deltagarna är på plats har de tillgång till en ”språkstödjare”, vars funktion är att tolka och vara en brygga mellan personalen och deltagarna, vilket ska skapa förtroende och trygghet. Detta har, enligt projektledaren, gett bättre resultat än att använda tolk, vilka enbart översätter men inte förklarar.

Migration

Enligt Schierup, Hansen och Castles har Sverige länge varit en slags modell internationellt. Dels på grund av sin välfärdsmodell och dels på grund av landets integrationspolitik.¹⁶ Migrationen till Sverige har varit i ständig förändring sedan andra världskriget. Efter införandet av nya öppnare regler gällande arbetskraftsinvandring på 50- och 60-talet ändrades Sveriges status från att vara ett land varifrån människor emigrerade, till att bli ett land dit människor migrerade. Från mitten av 1800-talet fram till 1930-talet förlorade Sverige mer än en fjärdedel av sin befolkning, en tendens som bröts i och med det nya regelverket. Från 1950-talet till början av 1970-talet bestod därför Sveriges migranter av framförallt arbetskraftsinvandring. År 1972 stoppades den aktiva rekryteringen av utländsk arbetskraft i större skala, en åtgärd som stöddes av fackliga organisationer och som gällde fram till 2008.¹⁷ År 2008 skapades en reform som förenklade processen att anställa utanför EU.¹⁸ Under tiden förbudet fortfarande gällde var – sedan 1980-talet – asyl- och anhöriginvandring den största orsaken för migration till Sverige. Personer invandrade framförallt från Chile, Mellanöstern och Afrikas horn.¹⁹ I praktiken innebär det att särskilda åtgärder, i form av information och utbildning, riktades mot dessa grupper.²⁰

Integration

Integration som forskningsområde är inte nytt, många studier har bedrivits kring ämnet som påvisat att integrering spelar roll för individens väg till arbete och alltmer kommer att handla om anställningsbarhet i och med att integrationspolitiken länge har påverkats av arbetsmarknaden. Detta innebär att den rådande politiska agendan styr hur institutioner måste förhålla sig till invandringen, vilket i sin tur leder till att offentliga insatser som IBIS-

¹⁵ Cramér, s. 14 ff.

¹⁶ Carl-Ulrik Schierup, Peo Hansen & Stephen Castles, *Migration, Citizenship, and the European Welfare State*, Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 197.

¹⁷ Carl-Ulrik Schierup, Peo Hansen & Stephen Castles, s. 199.

¹⁸ Migrationsinfo.se, *Arbetskraftsinvandring historiskt*, 26 april 2016, <https://www.migrationsinfo.se/arbetsmarknad/arbetskraftsinvandring/historiskt/>, hämtad 14 maj 2018.

¹⁹ Schierup, Hansen & Castles, s. 200.

²⁰ Ibid, s. 218.

projektet påverkar såväl deltagarna som kommunerna. Om man resonerar utifrån Hansens analys, kan kommunerna även påverkas på andra sätt av olika statliga beslut när det gäller migration då de har sina egna mål och intressen, vilka kan gå emot statens policy.²¹

En dimension av integrering kan kopplas till medborgarskap, som kan betraktas som ett socialt kontrakt vilket upprättas mellan staten och individen. Kontraktet är gynnsamt för individen såtillvida att denne får tillgång till välfärd med allt vad det innebär; utbildning, arbete, sjukvård, socialförsäkring, pension och äldrevård. Samtidigt blir individen tvungen att efter förmåga, genom arbete, bidra till välfärdens upprätthållande. Den svenska arbetsmarknadspolitiken har sedan 1990-talet präglats av diskursen om den aktivt bidragande/arbetande medborgaren, vilken har ett eget ansvar att göra sig anställningsbar. Det kan därför sägas att arbete har gått från att vara en given rättighet till att bli mer av en plikt; från *welfare* till *workfare*.²² Utöver denna utveckling påverkas migranter på ett annat sätt i den svenska kontexten. Forskning har påvisat samband mellan migration och utanförskap. De personer som inkluderas genom att kontrakteras som medborgare blir en naturlig del av samhället medan individer som inte tilldelas medborgarskap som social status riskerar att hamna i utanförskap. Denna grupp är överrepresenterad av migranter men även etniska minoriteter.²³ För att motverka detta krävs integrationsarbeten som hjälper utsatta grupper att inkluderas.

Det är viktigt att hålla i åtanke varför staten satsar hårt på integration som ska leda till arbete; vad som driver kommuner att lägga pengar på integrationsprojekt. Jennie K Larsson menar att den arbetande hälsosamma medborgaren, av staten, ses som dess främsta tillgång; förvärvsarbete och skattebetalning bidrar till den samhälleliga välfärden. Samtidigt kopplas sociala och politiska orättvisor till fattigdom, vilken kan upphöra om staten satsar pengar på att skapa förutsättningar för att fler ska bli inkluderade och sedan självförsörjande.²⁴ Med tanke på den rådande politiska agendan i Sverige, som syftar till att göra alla arbetsföra vuxna anställningsbara, är det därför intressant att analysera projekt som IBIS.

Yrkesverksamma migranter på den svenska arbetsmarknaden

Viktor Vesterberg diskuterar i "Learning to be Swedish" statens olika strategier för att inkludera migranter i arbetslivet, genom en förändring i anställningsformer eller främjande av studier. Strategiernas mål är i realiteten att forma migranterna till att bli självförsörjande och inte ligga samhället till last. Vesterberg pekar på kopplingen mellan

²¹ Hansen, "Tillväxten går på högvarv – tack vare flyktingarna"

²² Magnus Dahlstedt, *Aktiveringens politik*, Malmö: Liber, 2009, s. 39 f

²³ Carl-Ulrik Schierup, Karin Krifors & Zoran Slavnic, "Social exkludering", i *Migrationens och etnicitetens epok*, red. Magnus Dahlstedt & Anders Neergaard, Stockholm: Liber, 2013, s. 230 f.

²⁴ Jennie K Larsson, *Integrationen och arbetets marknad*, Falun: Atlas, 2015, s. 34 ff.

integrationskravet som ställs på migranterna och det samhälleliga kravet på produktivitet.²⁵

Inom EU finns det en dominerande diskurs om anställningsbarhet, vilket den svenska politiken påverkas av. Den eftersträvarsvärda individen är den som önskar sig ett kontinuerligt lärande och som vill utvecklas för att bli anställningsbar och framgångsrik inom sitt expertisområde. När migranterna ställs mot denna norm ses de ofta som problematiska; de anses ha ringa kunskaper som kan tillämpas på den befintliga arbetsmarknaden och således vara i behov av insatser såsom integrering och språkundervisning för att bli självförsörjande. Insatserna fokuseras ofta på att migranterna ska nå tillräckliga kunskaper i språket och om samhället. Vad gäller samhällskunskaperna utgår de från ett svenskt perspektiv, ett exempel är jämlikhet mellan kvinnor och män. Detta skapar, trots de goda intentionerna, skillnader människor emellan som inte nödvändigtvis fanns där från början. Vesterberg menar dessutom att migranterna ofta definieras som inkapabla att inkluderas i samhället på eget bevåg, att de sägs komma ifrån patriarkala kulturer och följaktligen saknar viktiga kunskaper. Svenskar däremot anses bildade, vara goda representanter för jämlikhet, samt besitta kunskapen att bli anställningsbara på egen hand.²⁶ Det finns därför en risk för särbehandling, menar Dominelli, vilket gör att socialarbetaren bör vidta åtgärder för att motarbeta strukturell rasism i mötet med nyanlända på en arbetsplats. Migranternas sociala status – såväl som krav ställda på dem – riskerar att präglas av rasism och fördomar.²⁷

Utifrån Vesterbergs studie finner vi en utgångspunkt i problematiseringen av integrationsarbetet som görs genom projekt som IBIS. Projektet utgår ifrån vuxna migranternas behov att lära sig svenska språket, söka arbete, lära sig om hälsa samt att vägleda dem i integrationsprocessen som kommer att göra dem anställningsbara, fullfungerande, självförsörjande medborgare. Hur verksamhetens mål – i kombination med det politiska klimatet – påverkar projektets utformning och deltagarnas upplevelser är därför en betydelsefull begynnelsepunkt för problematisering.

Arbete ur ett kvinnoperspektiv

Ur ett arbetsmarknadsperspektiv är det viktigt att diskutera den migrerade kvinnan och hennes framtidsutsikter. Längre var de kvinnor som kategoriserades som invandrade osynliggjorda i såväl forskning som samhällsdebatt. Först mot slutet av förra seklet började man diskutera deras arbetslivsvillkor och varför de så ofta hamnar i lågstatusjobb med låg lön. Diskussionerna gick då från att peka ut kvinnorna som orsak, till att påvisa

²⁵ Viktor Vesterberg, "Learning to be Swedish", *Studies in Continuing Education*, vol. 37, nr. 3, 2015, s. 304.

²⁶ Vesterberg, "Learning to be Swedish", s. 312.

²⁷ Lena Dominelli, *Anti-racist Social Work*, London: Palgrave, 2018, s. 165 fff.

strukturella skillnader som roten till problemet.²⁸ Från 1950-talet och framåt då Sverige öppnades för arbetskraftinvandring tänkte man sig migranter som arbetsföra män, medan kvinnorna räknades som familjemedlemmar till de inflyttade arbetarna. Detta trots att även medföljande kvinnor ofta sökte och fick jobb. Dessutom var det många kvinnor som flyttade till Sverige ensamma just för att söka arbete.²⁹ Osynliggörandet bidrog sedermera till att stereotypisera kvinnorna som problematiska i och med att de ofta hamnade i låglönearbete. Enligt diskursen var orsakerna till detta att de var påstått lågutbildade, offer för traditionella könsroller, saknade arbetslivserfarenhet och kulturellt olika. Av den orsaken betrodde de oftast inte med yrken eller arbetsuppgifter som var av det mer avancerade slaget, vilket visade sig ge kroppsliga konsekvenser.³⁰ På senare tid har olikheterna som de migrerade kvinnorna anses vara bärare av omformulerats. Numera kan man i jobbannonser läsa att kultur är en tillgång, såväl som flerspråkighet och "annan etnisk bakgrund". Vid en första anblick kan det ses som positivt för migrerade kvinnor att deras bakgrund är en fördel i arbetslivet. Emellertid, argumenterar Wuokko Knocke, är det bara ett nytt sätt att återskapa bilden av migranter som "de andra", det vill säga personer som pekas ut som annorlunda gentemot infödda svenskar.³¹ Deltagarna på IBIS står inför utmaningen att ta sig in på arbetsmarknaden, flera av dem var analfabeter till en början och lågutbildade. De riskerar därför att utsättas för fördomar och hamna i långtidsarbetslöshet. Av den orsaken är det viktigt att själva låta dem komma till tals och därigenom problematisera rådande diskurser kring kön, migration och arbete.

Teoretiska orienteringspunkter

Förhållandet mellan governmentality och makt

Makt som begrepp har skilda innebörder beroende på det sammanhang i vilket det används men även hur det tolkas och vem som står för tolkningen. Hot, förtryck, krav och våld är alla exempel på negativt utövande av makt.³² Dock kan makt även vara något positivt som används med gott syfte och intentionen att producera gynnsamma effekter.³³ Ett exempel är de insatser som skapas för integrering av migranter. Språk och handlingar är därför avgörande för vad makt görs till.³⁴

²⁸ Wuokko Knocke, "Osynliggjorda och 'fragmenterade' - invandrade kvinnor i arbetslivet", i *Arbete*, red. Paula Mulinari & Rebecca Selberg, Malmö: Gleerups utbildning, 2011, s. 211.

²⁹ För ett fördjupat perspektiv i ämnet, se Emma Strollo, *Det städade folkhemmet: tyskfödda hembiträden i efterkrigstiden i Sverige*, diss., Göteborg: Makadam, 2013.

³⁰ Knocke, s. 215 ff.

³¹ Ibid, s. 225 f.

³² Mats Börjesson & Alf Rehn, *Makt*, Stockholm: Liber, 2009, s. 12 fff.

³³ Ibid, s. 87 ff.

³⁴ Ibid, s. 17 f.

Michel Foucault menade att makt skapas och bevaras genom strukturer när allmänheten skriver under på dem. Makt används av alla på olika nivåer och ingen kan ensam stå ansvarig för dess utövande. Det är således inte något som endast statsmakter begagnar sig av i syfte att styra den stora massan. Följaktligen såg Foucault makt som en produktiv kraft:

Man måste sluta att alltid beskriva maktens verkningar med negativa termer, att säga att den 'utesluter', 'utövar repression', 'hämmar', 'censurerar', 'abstraherar', 'maskerar' och 'döljer'. I verkligheten är makten produktiv: den producerar en verklighet, den producerar ämnesområden och sanningsritualer. Individerna och den kännedom man kan förvärva om honom tillhör denna produktion.³⁵

Språket är, som tidigare nämnts, ett annat sätt att bruka makt. I samhället antar vi och tilldelas olika roller. Dessa utgår från de sociala koderna, vilka i sin tur regleras efter vad som tillåts och vad som är tabubelagt. De identiteter vi får/tar inskränker på språket och är den måttstock vi måste förhålla oss till; vi förväntas leva upp till våra identiteter och samtidigt berövas vi möjligheten att använda språket på ett sätt som går emot normen. Detta kan få konsekvenser i grupperingen av individer. Bemötandet man får i samhället är beroende av hur vi kategoriseras. Därför är det svårt att behandlas i enlighet med en grupp man inte påstås tillhöra.³⁶

Foucault skapade också begreppen anatomo- och biopolitik, som syftar till att definiera statens exploatering av invånare i ett land för att expandera produktionen samt resurserna. Genom anatomo- och biopolitiken belyste Foucault statens behov av en hälsosam befolkning och varför åtgärder skapades för att befolkningen själva skulle kunna styra sin hälsa.³⁷ Dessa begrepp menar Walters hör till vad Foucault kom att kalla för "governmentality".³⁸ Governmentality kan sägas vara ett analytiskt verktyg som hjälper till att reda ut hur "sociala diskurser och vardagliga aktioner skapar varandra".³⁹ Det kan även vara ett sätt att analysera *styre*. Mitchell Dean hävdar att studien av styre utreder hur olika strategier skapas som formar, modellerar och arbetar sig igenom individernas och gruppernas tankesätt.⁴⁰ Vesterberg menar att ESF-projekt analyseras utifrån governmentality, vilket normaliserar aktioner skapade av dikotomin normal/exkluderad. Definieras en individ som exkluderad anses det från statens sida finnas rimlig orsak att

³⁵ Michel Foucault, *Övervakning och straff*, 4:e uppl., Lund: Arkiv förlag, 2003, s. 195.

³⁶ Börjesson & Rehn, s. 82 ff.

³⁷ Michel Foucault, "Maktens maskor", i *Diskursernas kamp*, redigerad av Michel Foucault, Eslöv: Brutus Östlings bokförlag Symposium, 2008, s. 216 f.

³⁸ William Walters, *Governmentality*, New York: Routledge, 2012, s. 15-16.

³⁹ Viktor Vesterberg, *Ethnicizing Employability – Governing the Unemployed in Labour Market Projects in Sweden*, Linköping: LiU-Tryck, 2016, s. 29, egen översättning.

⁴⁰ Mitchell Dean, *Governmentality – Power and Rule in Modern Society*, 2. uppl., Thousand Oaks, CA: SAGE, 2014, s. 20 ff.

styra denna.⁴¹ Anledningen till detta är att dagens västerländska samhällen byggs på den centrala idén att skapa och tillgängliggöra ekonomisk handel. Samtidigt tänker sig staten att individerna själva har ett intresse i att skapa vinster både personligen och för samhället; att de utgår från en ekonomisk logik.⁴²

Som nämnts tidigare i denna rapport påpekar Hansen att många av de svenska kommunerna är i behov av invånare för att nå den nödvändiga sysselsättningsgraden. Dock måste mottagandet av migranter i kommunerna finansieras av statliga medel, varför inställningen till migration ofta ser olika ut på kommunnivå och statlig nivå. För att nå målen måste kommunerna – och staten i förlängningen – se till att de nya medborgarna uppfyller de krav som den svenska arbetsmarknaden ställer, exempelvis språkkrav och kunskapsnivå. Det är därför av intresse att se hur deltagarna i denna studie förhåller sig till kraven och hur det påverkar deras deltagande i projektet. Samtidigt är det intressant att se huruvida statens och kommunernas ansträngningar leder till den önskade nivåökning i produktionen som Foucault refererar till. Foucaults idéer om governmentality, anatomo- och biopolitik blir sålunda av vikt för problematisering av begreppet makt i denna studie.⁴³

Metod

Datainsamlingsmetod

För att på ett adekvat sätt insamla information till denna studie valdes två metoder, deltagande observation samt enskilda semistrukturerade intervjuer.

Inom den kvalitativa samhällsvetenskapliga forskningen är deltagande observation en vanlig metod för att skapa sig en bild av vad hur individer beter sig i en given miljö; hur den präglar individerna och vice versa. Som namnet påvisar innebär denna typ av observation att forskaren, under en relativt lång period, tar aktiv del i det sociala samspelet.⁴⁴ I motsats till en icke-deltagande observatör interagerar den deltagande forskaren för att få ett inifrån-perspektiv på vad som sker och varför, vilket underlättar i tolkningsprocessen.⁴⁵ Deltagande observation kan även kallas etnografi. Måhända är detta mer korrekt då forskaren ofta kompletterar observationen med anteckningar och spontana samtal/intervjuer.⁴⁶ Fördelarna med deltagande observation, som är öppen, är att forskaren inte behöver dölja sitt egentliga syfte med deltagandet, vilket underlättar de etiska aspekterna. Dessutom riskerar inte denne att bli avslöjad eller få problem att

⁴¹ Dean, s. 30.

⁴² Ibid, s. 32.

⁴³ Foucault, *Maktens maskor*, s. 216 f.

⁴⁴ Alan Bryman, *Samhällsvetenskapliga metoder*, 2:a uppl., Malmö: Liber, 2008, s. 266.

⁴⁵ Katrine Fangen, *Deltagande observation*, Malmö: Liber, 2005, s. 145.

⁴⁶ Bryman, s. 378.

genomföra kompletterande metoder, på grund av sin dolda roll. Däremot föreligger en risk att forskaren med sin närvaro påverkar miljön om deltagarna anpassar sig till vad de tror förväntas av dem, eller för att förhindra eventuellt negativa konsekvenser. I uppstartsskedet kan det dessutom vara svårt att få tillträde om forskningen riskerar att uppdaga något prekärt. Dock är rollen man antar; deltagande eller icke – öppen eller dold, situationsbaserad och beroende av vad som ska undersökas. Det är sålunda upp till forskaren att göra en bedömning av vad som ger bäst och mest tillförlitligt resultat i slutänden.⁴⁷

Kvalitativa intervjuer kan genomföras på många skilda sätt; enskilt med forskaren eller i fokusgrupper där flera informanter deltar och tillsammans diskuterar frågorna som ställs. Vid behov kan intervju ske per telefon eller via videosamtal om informanten inte är tillgänglig på andra vis. Det förkommer att intervjuprocessen är kumulativ. Detta innebär att forskaren intervjuar samma informant igen efter en tid för att se om det föreligger skillnader i svaren eller om en utveckling har skett under den gångna tiden.⁴⁸ Intervjuerna som sådana kan vara ostrukturerade, strukturerade eller semistrukturerade. I den ostrukturerade intervjun får informanten möjlighet att prata om sina erfarenheter fritt med egna ord och i vilken ordningsföljd som faller denna in. Den öppna frågeställningen möjliggör även att intervjun kan ta oväntade vägar och ge svar som forskaren kanske inte väntat sig. Den strukturerade intervjun är istället förutbestämd med en väl avvägd frågeguide som ställs i samma följd till alla informanter i studien, för att svaren ska kunna jämföras med varandra. Detta tillvägagångssätt ger studien en hög reliabilitet, vilket innebär att den kan utföras på samma vis av andra forskare och då ge ett likvärdigt resultat.⁴⁹ Semistrukturerade intervjuer, som använts i denna studie, är en korsning mellan de två andra metoderna. I likhet med den strukturerade intervjun följer forskaren en frågeguide som utgår från det valda temat. Skillnaden är att forskaren kan följa sidospår och ställa följdfrågor om sådana skulle uppstå. Fördelen är att intervjun inte kan hamna alltför långt bort från syftet men att informanterna ändå har möjlighet att återberätta erfarenheter de anser är av vikt i sammanhanget, vilket kan förändra helhetsbilden.⁵⁰

Enligt Bryman kan deltagarna på IBIS i Flen betraktas som en fokusgrupp på grund av deras antal, samt att frågorna berör ett särskilt område med ett specifikt tema.⁵¹ Dock insåg vi begränsningen med fokusgrupper. Språkförbistringar hade försvårat för deltagarna att uttrycka vad de verkligen kände, vilket är lättare att åtgärda med hjälp av en

⁴⁷ Bryman, s 382.

⁴⁸ Matthew David & Carole Sutton, *Samhällsvetenskaplig metod*, Lund: Studentlitteratur, 2016, s. 113.

⁴⁹ David & Sutton, s. 113.

⁵⁰ Bryman, s. 415 f.

⁵¹ Ibid, s. 447.

tolk vid individuella intervjuer.⁵² Deltagarna intervjuades individuellt då det hade varit svårt att kontrollera samtalet; risken att några skulle ta över samtalet medan andra inte skulle våga säga mycket eller lämna ordet till de mest pratglada förelåg. Det var viktigt för studien att alla intervjupersonerna kom till tals, vilket inte kan garanteras med fokusgruppintervjuer. Om deltagarna pratade i munnen på varandra hade det dessutom försvårat processen med transkriberingen.⁵³

Tanken med att använda två metoder var att de skulle komplettera varandra och tillsammans ge en mer fullständig bild av informanternas erfarenheter. Studien inleddes med deltagande observation. Då syftet med studien var att låta deltagarna i integrationsprojektet komma till tals var det viktigt att vinna informanternas förtroende och göra tydligt för dem att deras berättelser är grunden för projektets utvärdering. Av den orsaken valde vi att redan från start berätta om vår observation samt målet med detsamma. Vår medverkan i den dagliga verksamheten föreföll därför mer naturligt än vad det måhända skulle gjort i annat fall, vilket hade som följd att deltagarna själva tog kontakt med oss och visade intresse för att vi skulle lära känna varandra. Den etablerade relationen med deltagarna var till nytta i den senare processen med de enskilda intervjuerna. Som tidigare nämnts valde vi att genomföra semistrukturerade intervjuer som komplement till observationen. Följaktligen kunde vi rikta frågorna till att handla om IBIS och deras erfarenheter från deltagandet. Samtidigt gav det oss möjlighet att följa upp de svar som gavs och ställa följdfrågor. Frågeguiden innehöll öppna frågor, skrivna för att undvika ja och nej utan snarare erhålla uttömmande svar. Intervjuerna genomfördes separat; Rodrigo intervjuade männen medan Aida intervjuade kvinnorna, detta för att bibehålla förtroendet hos informanterna. Till vår hjälp spelades varje intervju in och transkriberades av respektive intervjuare.

Urval

Deltagarna på IBIS i Flen är i egentlig mening de enda som kan besvara frågan hur medverkan påverkat dem men även vad för erfarenheter man erhåller genom projektet. Därför föll det sig naturligt att deltagarna blev våra informanter. Vi valde att studera hela gruppen och behövde därför inte göra ett traditionellt urval inom denna.⁵⁴ Att intervju och observera personalen som arbetar med projektet hade besvarat hur verksamheten är *tänkt* att fungera och vad målet är, dock inte hur verkligheten möter förväntan. Av den anledningen blev de inte aktuella som informanter, däremot var de del av den observation som genomfördes vid studiens början.

⁵² Bryman, s. 463.

⁵³ Ibid, s. 464.

⁵⁴ David & Sutton, s. 193.

Informanter

Den nuvarande gruppen på IBIS i Flen består av tretton personer; fyra män och nio kvinnor. Den ojämna könsfördelningen beror på att arbetsförmedlingen väljer ut personer som är i störst behov av en medverkan. Alla ville delta men en person föll bort i processen på grund av yttre omständigheter som försvårade en intervju. Förutom de tolv från årets grupp intervjuades även två män som deltog förra året, varför vi i slutänden hade fjorton informanter. Alla utom en har flyttat till Sverige från mellanöstern men de är från området ursprungligen. Alla talar arabiska som förstaspråk och delar samma religion, åldersspannet är 29–63 år.

Vi har valt att skilja på svaren vi fått från respektive grupp; kvinnor och män, för att inte endast kunna jämföra svaren inom grupperna utan även utröna huruvida skillnader föreligger i svaren mellan grupperna. Kodningen av informanterna är enkel; M för man och K för kvinna. Siffran står för kronologin, det vill säga om intervjun var den första, andra eller tredje och så vidare. Det resulterar i att informanterna omtalas som: M1 - M6 och K1 - K8.

Utöver intervjuer med deltagarna har empiri om projektet genererats i interaktion med främst deltagarna men även lärarna, språkstöden, projektledaren och övrig personal under den deltagande observationen.

Analysmetod

Denna studie har inspirerats av den narrativa metoden innehållsanalys som lämpar sig för analys av såväl observationer som intervjuer där fokus ligger på berättelsen. Konkret kan sägas att vi *tolkat* deltagarnas *tolkningar* av vad IBIS i Flen är samt vad medverkan inneburit för dem.⁵⁵

Berättelser är en viktig del av den mänskliga kulturen; de besvarar frågor om vilka vi är men också hur vi uppfattar världen. Genom skildringar kan vi få en glimt av erfarenheter från det redan inträffade och förhoppningar om det pågående eller framtida. Samtidigt skapar de berättande formerna en strukturell ram som gör världen hanterbar. Narrativ är därför del i skapandet av normer, regler, etik och moral genom vår muntliga, skriftliga och bildliga kommunikation med varandra.⁵⁶

Det finns olika modeller för narrativ analys. De fokuserar på olika delar i en berättelse och används därför inom olika slags forskning beroende på syftet. Modellerna kan organiseras i fyra olika kategorier; Helhet – Innehåll, Helhet – Form, Del – Innehåll, Del – Form. Kategorin som använts i denna studie är *Del – Innehåll*, vilket faller under innehållsanalys och är vanlig inom sociologiska studier. Metoden grupperar innehållet efter teman för att

⁵⁵ Anna Johansson, *Narrativ teori och metod*, Lund: Studentlitteratur, 2005, s. 27 f.

⁵⁶ Johansson, s. 16 f.

finna mönster i en studies material. Berättelsen styckas upp i delar, vilka analyseras separat från helheten och vice versa.⁵⁷ Dock har vi, som nämnts, endast inspirerats av denna metod i och med att vi sedermera valde att i huvudsak använda oss av ett *hermeneutiskt förhållningssätt*. *Del – Innehåll* som metod är inte tillräcklig för analys i och med att denna studie behandlar semistrukturerade intervjuer som riktar sig mot upplevelser och inte personberättelser med tydliga händelseförlopp.

Det *hermeneutiska förhållningssättet* användes för att väga in individen bakom upplevelsen. Konkret innebär det att deltagarnas uttalanden om IBIS har betydelse för dem. Med svaren på intervjufrågorna vill de förmedla något som det blir vår uppgift att tolka och beskriva för att deras upplevelser ska göra skillnad.⁵⁸ Emellertid har ingen djupgående analys av varje deltagare kunnat äga rum, det finns inget utrymme för detta i studien och det uppfyller heller inte syftet. Däremot är det av vikt att ha en viss förståelse för informanternas situation i förhållande till deras kön, ålder, ansvar gentemot familj men även utbildningsnivå. I enlighet med den *hermeneutiska cirkeln* – eller spiralen som den kanske mer korrekt borde kallas – granskades berättelserna ur ett helhetsperspektiv till en början. Varje informants utsaga analyserades för att vi skulle få en översiktlig bild av deras upplevelser. Därigenom har en allmän bild framträtt om hur deras vardag ser ut i relation till IBIS samt vad de har för tankar kring detta. För att gå djupare in har vi sedan, i likhet med *Del – Innehåll*, brutit ner berättelserna i delar som gjort den stora mängden data mer hanterbar. I och med att informanterna fick samma frågor kunde svaren jämföras och kategoriseras i sökandet efter likheter eller skillnader mellan upplevelserna. Att lyfta ur kategorierna från helheten gjorde det lättare att se deltagarnas verkliga uppfattning, utan att förvillas av det sammantagna svaret. När sedan delarna var analyserade var för sig jämfördes de med helheten för att även den skulle kunna analyseras till fullo.

...om man ska kunna motivera tolkningar av vissa delar av ett verk så måste man ha en tolkning av hela verket. Och för att kunna motivera en viss tolkning av hela verket så måste man basera sig på tolkningar av de enskilda delarna.⁵⁹

I praktiken innebär det att de fynd som framkommit ur en intervju med en specifik informant har bedömts i ljuset av de andras upplevelser. Genom att göra så kan man identifiera eventuella strukturer som synliggörs om deltagarnas upplevelser följer vissa mönster. Utan en jämförelse går det inte att genomföra en adekvat analys. Processen – *Hermeneutiska cirkeln* – kan göras om efter behov.⁶⁰

⁵⁷ Johansson, s. 289 ff.

⁵⁸ Nils Gilje & Harald Grimen, *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*, Göteborg: Daidalos, 2007, s. 190 f.

⁵⁹ Gilje & Grimen. s. 189.

⁶⁰ Ibid. 189.

Etik

För att så långt det är möjligt bibehålla informanternas integritet och trygga deras anonymitet har vi i studien tagit hänsyn till de fyra forskningsetiska principerna. Innan studien tog sin början informerades deltagarna om studies syfte, vad som förväntades av dem samt att de kunde avbryta sin medverkan i studien utan att meddela varför eller drabbas av några som helst konsekvenser. De fick även kontaktuppgifter till oss samt universitetet om frågor skulle uppstå. För att försäkra oss om att de förstod innehållet i informationsbrevet tog de del av en version på svenska och en på arabiska. Dessutom förklarade språkstöden varje punkt i brevet ingående. De valde sedermera att skriva på och har sedan dess inte tagit tillbaka medgivandet. Detta uppfyllde såväl *informationskravet* som *samtyckeslagen*.⁶¹ I enlighet med *konfidentialitetskravet* kodades deltagarna. Deras namn, ålder och yrken anonymiserades för att en igenkänning ska försvåras, dock valde vi att behålla deras könsidentitet med anledning av studiens syfte.⁶² Full anonymitet kan emellertid inte utlovas om man beaktar risken att deltagarna själva återberättar vad som sagts vid intervjutillfället eller vid situationer som uppstod under den deltagande observationen. Materialet som erhållits under studien kommer inte användas med annat ändamål än uppsatsens syfte och har sparats på ett sätt så att ingen annan än vi kan komma åt den, varför även *nyttjandekravet* uppfyllts.⁶³

Etiska reflektioner

Informanterna består av en sluten grupp, vilket gör att de inte endast ska skyddas från igenkänning av tredje part, de ska även anonymiseras såtillvida att de inom gruppen inte ska förstå vem som sade vad. Under den deltagande observationen blev det uppenbart att deltagarna står varandra nära. Deras särskilda personlighetsdrag kan medföra att någon som är väl bekant med dem kan identifiera vems upplevelser som diskuteras i analysen, vilket försvårade anonymiseringen. På grund av studiens natur var vi därför noga med att koda deltagarna och inte presentera dem närmre vad gäller ålder eller utbildningsnivå. Ibland har citat från samma individ delats upp under flera koder eller bytt plats i ordningen för att förvirra och försvåra igenkänning. Under intervjuprocessen tog vi hjälp av en tolk och i vissa fall ett språkstöd, detta för vi inte kan arabiska och deras svenska ännu inte är tillräckligt nyanserad för att uttrycka det de vill ha sagt. Alla informanter hade behov av tolk i viss utsträckning, etiskt sett gjorde detta att även tolken/språkstödet avkrävdes löfte om att det som diskuterats under intervjuerna inte förs vidare till tredje part. Däremot skapade tolkningshjälpen ett dilemma; det går inte att vara säker på att

⁶¹ Vetenskapsrådet, *Forskningsetiska principer*, Stockholm: 2002. Kan hämtas på <http://codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>, s. 9 f.

⁶² Ibid, s. 12 f.

⁶³ Ibid, s. 14.

tolken förstod frågorna eller omformulerade dem så att den ursprungliga innebörden förändrades. Dock var vi beroende av tolkens hjälp och valde därför att lita på att informanterna fått korrekt ställda frågor och därför kunde svara på det som efterfrågades.

Det måste påpekas att inget av särskilt känslig natur framfördes under intervjuarbetet som kan påverka deltagarnas fortsatta medverkan i projektet. De etiska aspekterna i denna studie försvårade således arbetet och en stor del av vår tid bestod av att arbeta bort alla tänkbara igenkänningsfaktorer.

Analys

I denna del av studien kommer deltagarnas berättelser om IBIS analyseras. Som utgångspunkt presenteras deras förväntningar av projektet, de jämförs sedan med de uppsatta målen. Denna jämförelse är viktig då den påvisar likheter eller skillnader i deltagarnas uppfattning om IBIS och vad de ansvariga tror att deltagarna kommer att få ut av projektet. Efter presentationen av förväntningarna kommer fokus läggas på deltagarnas upplevelser av IBIS. Detta är rapportens kärna, där deltagarna får chansen att berätta med egna ord hur deras språkinlärningsprocess, hälsoskolan, svensk/syriska-koden och samhällsorienteringen fungerar. Sist fokuseras på framtiden. Här får deltagarna fundera kring sina framtidsutsikter efter medverkan på IBIS i Flen; om de tror att de nyförvärvade kunskaperna kommer påverka deras valmöjligheter vad det gäller arbete eller fortsatta studier.

Specifika mål för IBIS

Utifrån de tre huvudområden för projektet som presenterades förut har IBIS några utsatta mål för varje del. En kort presentation av dessa är av vikt för att kunna jämföra deltagarnas berättelser med de målen som projektet syftar att uppnå.

1. Hälsöfrämjande insatser:

1. Att utveckla en hälsoskola för nyanlända som ger ökad rörelsekvalitet för nyanlända med sjukdomsproblem.
2. Att utveckla en hälsoskola som ger samhällsvinster i form av minskade sjukvårdskostnader m.m.
3. Att utveckla en hälsoskola som fortsätter som en permanent verksamhet.
4. Att utveckla en strukturerad hälsöfrämjande insats för nyanlända som bidrar till tidiga och förbättrade funktionsbedömningar av nyanlända. Funktionsbedömningar som ska ge bättre och träffsäkrare individuella insatsplaneringar i det fortsatta etableringsarbetet. I detta ligger också att tidigt identifiera personer med allvarlig ohälsa och funktionsnedsättning så att dessa får rätt stöd.⁶⁴

2. Språk:

⁶⁴ RAR Sörmland, s. 9.

1. En språkinlärningsmodell framtagen, som ger deltagarna en god språkutveckling samtidigt som den förbereder deltagarna för den svenska arbetsmarknaden och bidrar till en förbättrad hälsa.
2. Språkinlärningsmodellen är informerad och känd bland andra aktörer som arbetar med språkundervisning. Genom detta kommer metoden till användning i andra projekt och i ordinarie verksamhet.⁶⁵

3. Samverkan:

1. Att skapa ett varaktigt myndighetssamverkande arbetssätt som innebär att man tidigt upptäcker och aktualiserar nyanländas funktionsnedsättningar och allvarigare sjukdomsproblem så att dessa får det stöd och den hjälp de har rätt till. En effekt av fungerande samverkan innebär att individers väg till arbete förkortas. Ett viktigt verktyg för att identifiera personer med funktionshinder kommer bland annat att vara den verksamhet som sker inom hälsoskolans ram där man får tillgång till Landstingets kompetens. Hälsoskolans arbetssätt är dessutom relationsskapande vilket gör att deltagarna får lättare att beskriva sin situation.
2. Att skapa varaktiga strukturer i länet och kommunerna som förbättrar samordningen mellan myndigheter och mellan myndigheter, företag och ideell sektor.⁶⁶

Förväntningar på projektet

Arbetsförmedlingen är den instans varigenom alla män fick vetskap om projektet. Varför de valdes ut av Arbetsförmedlingen framkommer inte i deras intervjuer. Däremot går det att, genom deras berättelser, utvärdera deras positiva inställning till ett deltagande i projektet. Chansen att testa en ny språkinlärningsmetod, och möjligheten till en språkpraktikplats där de erhållna kunskaperna kunde övas praktiskt, passade dem bra. Även utsikten att få in en fot på arbetsmarknaden lockade, varför de aktivt valde att delta i projektet.

Vad det gäller språk är männen ganska eniga; de förväntade sig en förbättring i deras svenskakunskaper innan de började projektet för att snabbare kunna hitta jobb och klara sig i vardagliga situationer. Inläringen väntades anpassas efter deras personliga förutsättningar, vilka varierar på grund av faktorer som ålder och tidigare skolgång. Dock finns det undantag; informant M1 ville lära sig att läsa och skriva medan M5 kände att han redan från start kunde ganska mycket svenska. Han valde därför att fokusera sig på andra aspekter av projektet, såsom att lära sig mer om det svenska samhället och den svenska arbetsmarknaden.

En annan aspekt var önskan att delta i ett projekt som anpassar sig efter deltagarnas specifika behov och färdigheter; ett individanpassat projekt. Alla män berättade vid intervjuerna att de har arbetslivserfarenhet ifrån hemländerna eller de länderna de har varit bosatta i under en längre period. Därför vill de fortsätta med liknande arbetsuppgifter. Informant M4 berättar att han blev glad när han fick vetskap om att IBIS,

⁶⁵ RAR Sörmland, s. 9.

⁶⁶ Ibid, s. 8.

tillsammans med lokala företag, erbjuder praktik. Hans förväntning var att IBIS skulle placera honom på en praktikplats där han kunde visa sin expertis, med möjlighet till arbete i förlängningen. Individanpassningen förväntades även vad gäller personliga behov. Ett exempel var M2, vars familjesituation skilde sig från de andras, varför han ibland måste frånvara för att klara sin vardag i hemmet. Han hoppades på förståelse ifrån personalen på IBIS, vilket han även fått. Den personliga situationen påverkar hur man presterar inom projektet, därför behöver deltagarna förståelse för de bekymmer de har i vardagen. Dock ger deltagandet en möjlighet att för stunden fokusera på något annat än det som tynger dem. Informant M1 påpekar att problemen kvarstår när de är tillbaka i sin egen vardag igen, andrummet till trots.

Man måste förstå att så fort man lämnar skolan kommer alla ens egna bekymmer tillbaka. (M1)

Sammanfattningsvis riktades männens förväntningar mot språkinläring, förbättring av deras redan förvärvade kunskaper samt möjligheten att få praktik på en arbetsplats där de både kan öva svenska och arbeta; individanpassning på alla plan.

I likhet med männen fick de flesta kvinnliga deltagarna vetskap om projektet genom att deras kontakt på Arbetsförmedlingen rekommenderat dem att delta. Rekommendationen har främst grundats på deras svårigheter att lära sig svenska i den takt som hålls på vanlig SFI. Språket framställs av kvinnorna som en nyckel till integration. På grund av språkförbistringar har de haft svårt att komma in i samhället på egen hand, vilket skapat stress hos flera av dem. Ett fåtal har känt så pass stark stress att det föranlett arbetsförmedlaren att rekommendera dem till IBIS.

Initialt visste de kvinnliga informanterna inte speciellt mycket om vad ett deltagande i IBIS skulle innebära och hade därför inga direkta förväntningar. Efter att ha informerats om att metoden suggestopedi skulle komma att användas för språkinläring, samt vad detta innebar mer specifikt blev deltagandet mer intressant. Informant K5 återger att suggestopedin spelade en avgörande roll för att hon skulle tacka ja, då hon antog att inläring i långsammare tempo och under längre tidsspann skulle ge bättre resultat:

Jag har svårt att lära mig språk så jag var lite glad eftersom de skulle börja med mig från noll. Så jag behöver inte stressa. Det blir mycket bättre än om jag ska gå på normal SFI. (K5)

Utöver den språkliga förbättringen sade sig kvinnorna inte veta mycket om IBIS initialt och av samma orsak inte hade några direkta förväntningar gällande arbete, hälsa eller samhällskunskaper så som var fallet i männens fall. Vad detta beror på är svårt att veta men det skulle kunna tyda på att det blivit en miss i kommunikationen mellan handläggarna och kvinnorna. Det kan också vara så att kvinnornas fokus främst låg på språket och att de ser det som en nyckel till integration. Samtidigt är det viktigt att poängtera att de flesta kvinnliga deltagarna inte har arbetat i sina hemländer, vilket kan ha bidragit till att de inte förväntade sig att bli yrkesverksamma i Sverige. Detta ska dock inte misstolkas som brist på vilja eller engagemang att få arbete. Snarare är det en eventuell förklaring till varför de inte tog detta med i beräkningen vid början av sin medverkan.

Förväntningar kan inte sägas vara resultat, utan snarare utgångspunkter. Sett utifrån ekonomiska termer är resultat det som återstår efter ett års produktion, då man kan avgöra om ett projekt/företag gick med vinst eller förlust.⁶⁷ När man talar om förväntningar handlar det i detta fall inte om hur många deltagare man har lyckats placera ut i arbetsmarknaden, istället talar man om verksamhetens mål. I detta fall överensstämmer projektets mål till stor del med de manliga deltagarnas förväntningar, dock inte med kvinnornas. Det innebär att de ansvariga, tack vare myndighetssamverkan, lyckats förmedla till männen vad en medverkan innebär. Som det sades förut kan detta tolkas som att kommunikationen mellan ansvariga och kvinnliga deltagare var bristfällig, i vilket fall gäller det att vara tydligare vid presentationen av projektet för framtida deltagare. Något som inte dyker upp i svaren om vad deltagarna förväntade sig är hälsan, dock tas ämnet upp senare i hur deltagarna upplevt projektet. Detta kan tolkas som att deltagarna själva prioriterar andra aspekter av vardagslivet i deras gång till integration, där språk och arbete toppar listan. Däremot kan andra anledningar vara orsak till att ämnet inte tas upp som exempelvis en tabubeläggning kring psykisk (o)hälsa, som en av deltagarna informerar om i en senare del.

Upplevelser av deltagande på IBIS i Flen

Med målet att kunna hjälpa deltagarna att komma ut på arbetsmarknaden har projektledarna på IBIS i Flen, teman som ska ingå i den dagliga verksamheten:

- Språkinläring genom suggestopedi
- Språkstödjarens roll
- Samhällsorientering och svensk/syriska-koden
- Hälsoskolan
- Arbetsmarknadskunskaper och praktik
- Individanpassning

Språkinläring genom suggestopedi

Den generella uppfattningen från såväl kvinnorna som männen är att suggestopedi som metod är väl fungerande. Flera aspekter lyfts fram som positiva; takten, lekarna/spelen, allsången men framför allt handrörelserna nämndes av de flesta deltagarna, vilket vi påvisar i citaten nedan. Under observationen lade vi märke till att flera av deltagarna tog hjälp av sina händer i samtal med oss. Om de hade svårt att minnas ett ord gjorde de en särskild rörelse som de kopplar till ordet, varför samtalen kunde flyta på bättre. Informant K1 pratar om gesterna i positiva ordalag:

Suggestopedi är jättebra, [läraren] visar rörelser och genom det kan vi komma ihåg ord. (K1)

⁶⁷ Anette Hallin och Tina Karrbom Gustavsson, *Projektledning*, 2. uppl. Stockholm: Liber, 2015, s. 96.

Även informant K8 talar om handrörelserna och hur de hjälper henne att minnas hur hon ska säga något. Hon menar att metoden har blivit en vana för henne nu och att hon trivs med såväl läraren, som med suggestopedi:

Det gav mig mycket, vad än [läraren] säger får jag in det. Hon visar med rörelser. Även om man inte förstår ord så memorerar man och förstår. Hon har en bra metod. Vi är vana vid hennes sätt att undervisa. (K8)

Informant K2 är inne på samma spår som sina kamrater när det kommer till att tala svenska på egen hand, utan hjälp av språkstöd eller läraren:

[Läraren] förklarade med gester och så som hjälpte väldigt mycket. Hon gjorde vissa rörelser så kom vi ihåg orden. (K2)

Informant K6 beskriver mer ingående hur kroppsspråket har hjälpt henne när hon till en början hade svårt att förstå. Hon har vissa svårigheter att lära sig nya språk men menar att hon nu kan mer svenska just på grund av de gester som läraren visat henne:

Vi använder kroppsspråket mycket så vi kunde förstå språket även om vi inte förstår ordet. Men när [läraren] till exempel gör så [visar rörelser med händerna] förstår vi ordet så vi kan förstå mer och mer. (K6)

Metoden suggestopedi går i första hand ut på att lära sig att prata ett språk. Fokus ligger på att bryta den barriär många upplever när de ännu inte är helt bekväma; att våga prata utan att generas om det blir fel. Förutom gester som hjälper språkminnet och den långsammare takten som hålls för att ge deltagarna tid att låta språket sjunka in, använder läraren sig av flera tekniker för att öva språket praktiskt. Ett förfaringssätt är att låta eleverna spela teater och därigenom leka fram ord.⁶⁸ Under observationen tog vi aktiv del i flera av dessa lekar för att få ett inifrånperspektiv.⁶⁹ Samtidigt var det ett sätt att närma oss deltagarna genom att ha roligt och skratta tillsammans. En lek är egengjort *Memory* med teman. I ett fall hade hälften av korten bilder på något köks-relaterat, på den andra hälften stod ordet som passar till bilden. Leken gick ut på att en i taget skulle plocka upp rätt bild och ord. När korten var funna skulle orden läsas högt och sedan upprepas av hela gruppen, vid behov hjälpte de andra deltagarna till. Meningen med lekar som denna är att öva såväl glosor som läsning och uttal. Förutom detta är de roliga och vi kunde märka på deras skratt att deltagarna trivdes, något K7 bekräftar under hennes intervju:

Det fungerar bra. Läraren kunde visa oss saker genom spel och nästan som lekar. Vi lär oss på ett roligt sätt. (K7)

Under intervjutillfällena berättar flera män att de under lektionerna fått återskapa vardagliga situationer med hjälp av teater. Exempelvis ett besök hos läkaren. Detta gjorde att de lärde sig nya ord och direkt kunde associera dem med sitt rätta sammanhang. Ett

⁶⁸ Cramér, s. 11 ff.

⁶⁹ Fangen, s. 145.

annat sätt som läraren, använder för att deltagarna ska bli bekväma med språket är sånger. Under den tid som suggestopedi tillämpas till fullo – de tio första veckorna av projektet – får deltagarna lyssna på svenska låtar med enkla texter för att sedan sjunga dem själva. Läraren berättade hur deltagarna fått lyssna på svag musik under lektionstiden. De hade sedermera berättat för henne att de kunde associera musiken till ord och vice versa, vilket gjorde att de utvecklades i svenska språket enligt deras egna utsagor. K3 bekräftar att detta hjälpt henne att våga prata och minnas det hon redan lärt sig:

Varje månad gav [läraren] till oss nya sånger. Vi sjunger och det hjälper. [skratt] (K3)

När det kommer till suggestopedi upplever de flesta deltagarna att metoden fungerar och att de lär sig mer än på vanliga SFI-lektionerna. Informant K3 styrker detta när hon utgår från sin egen situation men samtidigt jämför den egna utvecklingen med kamrater som inte fått delta i projektet.

Suggestopedin hjälpte mig mycket. Jag kunde lära mig ord som jag inte kunde lära mig om jag skulle varit med i ett annat klassrum. Jag behöver ett special-sätt för att lära mig språket och jag fick det på IBIS. Jag visste innan jag började att [läraren] har ett special-sätt för att lära ut men det blev ännu bättre när jag förstod att det finns suggestopedi här, då kan vi lära oss bättre. När andra hörde om det ville många också få komma in. (K3)

Citatet påvisar inte endast att metoden är värdefull för informantens personliga utveckling i svenska språket. Hon påpekar också att bekanta till henne, vilka står i liknande sits, är intresserade av att få ta del av IBIS på grund av suggestopedin. Det innebär således att metoden har rykte om sig att ge bra resultat.

Den positiva feedbacken till trots, finns en dissonant röst bland männen. M1 upplever att metoden är bra men att det behövs mer upprepning.

Det funkar jättebra för projektet. Om man bara kunde lyssna i klassrummet! Dessutom kan läraren vara för snabb ibland. Förut i SFI fick man mer upprepning, inte så mycket nu. Läraren gör inte det på samma sätt. Hon gör ett snabbt förhör dagen efter, men inte så mycket mer. Dock blir det ibland mycket upprepning, och då känner jag att det blir bättre. För övrigt brukar det vara ganska snabba lektioner. Jag skulle fortsätta med samma text i flera dagar så att det fastnar. (M1)

Denna man upplever alltså att även om metoden fungerar så är lektionens planering det som brister. Dessutom finns det andra externa faktorer som försvårar hans lärande, exempelvis buller i klassrummet, då deltagarna ibland pratar för mycket med varandra. Det blir därför svårt för honom att följa vad läraren säger. Detta bekräftas av den samlade empirin, där vi observerade att läraren ibland fick avbryta lektionen för att be deltagarna att vara tysta. Denna man kritiserar således inte metoden suggestopedi som sådan, utan snarare sina klasskamrater. Samtidigt ger han förslag på hur lektionstiden kan nyttjas bättre.

I stort sett alla deltagarna – med små variationer i deras berättelser – är nöjda med metoden suggestopedi. Det råder inga tvivel för dem att metoden borde tillämpas i vanlig SFI-verksamhet. Dessutom påpekar de att läraren är viktig för dem. Förutom att hon är

omtyckt som person pekar deltagarna på hennes engagemang i klassrummet, där även hon är mycket aktiv och deltar i de uppgifterna som hon planerat för deltagarna. Något som de menar har stärkt deras förtroende för såväl hennes praktiska kunskaper som hennes person.

Språkstödjarens roll

Som ett stöd i undervisningen har deltagarna tillgång till två språkstöd. Den ena har i uppgift att hjälpa deltagarna när det gäller praktikplatser, studiebesök och undervisning som handlar om hälsa, samhälle och kulturella likheter/skillnader; vara en språklig och kulturell brygga mellan deltagarna och personalen på projektet. Det andra språkstödet arbetar i huvudsak tillsammans med läraren i svenska. Under lektionerna förklarar han på arabiska vad läraren säger eller menar, om det är behövt. Dessutom lärde han de deltagare som från början var analfabeter att läsa och skriva på arabiska såväl som på svenska. Vid frånvaro av den ordinarie läraren tar språkstödet över lektionerna. Sålunda agerar språkstöden inte endast tolkar, de hjälper också deltagarna att reda ut olika aspekter av tillvaron i Sverige. Under observationen framkommer hur viktiga de är för deltagarna. Det pratas öppet om hur omtyckta språkstöden är och att de är hjälpsamma i stort och smått, vilket bekräftas under intervjuerna. En informant, M6, berättar att han fick hjälp av språkstödjaren vid ett besök hos läkaren. Informanten är medveten om att Landstinget kan ordna tolk men av någon orsak blev det inte så denna gång. Han bad därför en av språkstödjarna att följa med honom, vilket denne gjorde. Detta utlöste frågan huruvida deltagarna blir mer självständiga tack vare språkstödjarna, eller om de istället blir beroende av dem. Svaret var att M6 upplever sig mer självständig, att han förstår mer av samhället och kan klara sig bättre nu, mycket tack vare språkstödjarna. Även i andra situationer har språkstödjarna varit en tillgång och stöd för deltagarna. Informant M5 återberättar att han av olika orsaker inte ansåg att den praktikplats han blivit tilldelad fungerade bra. Han vände sig till ett av språkstöden för råd och denne hjälpte då honom att hitta en annan praktikplats som passade bättre.

Det råder enighet i informanternas utsagor angående språkstödjaren. Informant M3 är väldigt tacksam att språkstödjaren tar sig tid att lära honom ord som är användbara i hans tidigare yrke, detta för att han ska kunna återuppta det framöver. Språkstöden är viktiga för M3 och han känner sig trygg att vända sig till dem om han behöver hjälp, oavsett om det är relaterat till IBIS i Flen eller privat; en åsikt som delas av de övriga informanterna. I merparten av intervjuerna påpekas att språkstöden, samman med övrig personal, utgör en stor del av orsaken att deltagarna trivs så bra i verksamheten. De ser alla i personalen som vänner och känner sig bekväma med att vända sig till dem om det behövs men samtidigt är de det stöd som gjort dem mer självgående i samhället. Informant K4 uttrycker vad hon känner såhär:

De alltid tar hand om oss och frågar om vi behöver hjälp. Så vi känner oss trygga, det finns någon som bryr sig om oss. De alltid hjälper oss. Känner ingen stress på IBIS. Ibland känner vi att vi är stressade hemma men jag känner mig lugn när jag kommer hit. (K4)

Samhällsorientering och svensk/syriska-koden

På lektionerna i samhällsorientering, vilka är förlagda efter lunchrasten, får deltagarna insyn i det svenska samhället. Där ges allmän information om olika myndigheter, statsskick, traditioner och högtider i Sverige. Under den deltagande observationen framkom att den undervisning som ges nu är reviderad sedan IBIS i Flens första år. Enligt nuvarande projektledaren har några ändringar gjorts då man upplevde att deltagarna inte tog till sig informationen. Under första årets undervisning togs Sveriges kulturella särdrag och politik upp samman med annat som man tyckte var viktig kunskap. Detta kallades "Den svenska koden". Efter årets slut utvecklades istället "Svensk/Syriska-koden" där förvisso svenska särdrag – politik, kultur och sociala koder – tas upp men nu kan deltagarna jämföra dem med särdrag från deras hemländer. Kodens namn kommer sig av att de flesta deltagarna kommer ifrån Syrien, även fast grannationaliteter förekommer i gruppen. I interaktion med personalen beskrevs koden som väldigt lyckad, eftersom de har fått positiv feedback ifrån deltagarna själva, som i sin tur upplever att de förstår Sverige mer tack vare denna metod. Informant M1 berättar i sin intervju att tack vare koden hade det blivit lättare för honom att acklimatisera sig i det svenska samhället. M2 svarade på följande sätt:

Ja, nu förstår jag mer det svenska samhället. Jag känner att jag var blind förut, att jag inte kunde förstå något. Nu vågar jag prata med svenskar eftersom jag förstår hur de tänker. Så ja, koden fungerar som en stabil bro mellan de skillnaderna som finns. Till exempel, i mitt hemland saknar vi demokrati. Att sitta som vi gör nu, att jag kan svara fritt, är något nytt för mig. Koden har lärt mig att jag har rätt att säga vad jag vill, så länge jag inte påverkar de andra på ett dåligt sätt. Koden har hjälpt mig att förstå detta och mer, och detta är bara ett exempel. (M2)

Svensk/Syriska koden mottogs bra av deltagarna och den allmänna opinionen är att den hjälpt dem att förstå svenskar och samhället i stort. Ingen av informanterna talar om detta i något annat än positiva ordalag. K4, som inte gått i skolan i Syrien, uttrycker sin glädje över att ha fått lära sig om både Sverige och sitt hemland:

Det har fungerat bra. Det var bra för båda sidor. I Syrien jag kunde inte så mycket också eftersom jag inte har varit i skolan i Syrien. Så det var bra att jag förstår svenska och syriska samhället samtidigt. (K4)

Samtidigt påpekar flera deltagare att de numera förstår att svenskar och syrier är lika varandra och att skillnaderna egentligen är ganska små. K8 uttrycker det såhär:

Det är bra, jag förstår svenskar mer och vad de tänker. Jag trodde först att det var stor skillnad mellan svenskar och syrier men nu känner jag att de är människor som vi. De andra visste inte innan lektionerna att det fanns likheter mellan svenskar och Syrier. (K8)

Informant K5 ser även hon positivt på den nya kunskapen.

Det finns många likheter mellan svenskar och syrier. Genom det kan vi förstå hur ni lever och få mer kännedom om det svenska samhället. (K5)

Trots att både samhällsorientering och svensk/syriska koden ses som viktig kunskap av deltagarna framfördes kritik gällande verksamhetstiderna. Vissa deltagare upplever att dagen blir för lång och vill sluta lite tidigare på eftermiddagen. M3 hänvisade till andra tider att passa, som exempelvis barn som slutar på skolan medan M1 tyckte att mer SFI behövs, alternativt egen studietid. K2 hade samma kritik mot just eftermiddagarna och förklarade det med att de långa timmarna, tillsammans med ansvaret hemma, gör det svårt att orka/hinna studera på egen hand:

Det vore bra om man kortade ner timmarna på eftermiddagarna, eftersom man blir mycket trött. Man lär sig mer när man är pigg på SFI. Jag menar inte att innehållet blir sämre, de har tagit hit föreläsare och det har varit mycket intressant, men tiden blir för lång. Till 14:30 skulle det räcka i de flesta fall tror jag. På så vis hinner vi också läsa hemma. Vi har mycket ansvar hemma, laga mat, barnen... man hinner inte. (K2)

Trots kritiken är det dock viktigt att påpeka att den inte riktades mot själva innehållet eller undervisningsformen, utan åt tidsplaneringen. Undervisning är en del av governmentality; att styra medborgarnas kunskaper underlättar i processen att göra dem anställningsbara. Det medför att deltagarna i gruppen är tvungna att acceptera de tider som gäller inom projektet för att de ska få behålla sitt aktivitetsstöd. Detta kan ses som något negativt, dock är det inget som deltagarna ifrågasätter. Istället påpekar de själva att styrningen i längden ger dem fördelar i samhället i och med att de annars riskerar utanförskap, vilket betyder att informanterna själva väljer att medverka utan att känna tvång. Styrningen är således av godo trots att den till viss del upplevs obekvämlig.⁷⁰

Hälsoskolan

Ett av IBIS mål är att upptäcka fysisk eller psykisk ohälsa snabbare än i nuläget.⁷¹ Därför har man startat hälsoskolan, varigenom deltagarna får möjlighet att träffa olika hälsospecialister som informerar deltagarna om hur den svenska vården fungerar. Syftet med detta är att de ska lära sig vilka instanser man vänder sig till beroende på vårdbehov, och att de själva ska kunna förbättra hälsotillståndet. En god hälsa gör det sedermera lättare att komma in i arbetslivet, och därmed blir man en del av produktionen. Detta kan kopplas till vad Foucault kallade *biopolitik*. Genom biopolitiken förklarar Foucault hur befolkning kom att styras genom sina liv, med syfte att öka och förbättra produktionen. Foucault nämner hur man på 1700-talet började att fokusera sig på hur människor levde, deras hygien och allt relaterad till det som kan ringas in under begreppet hälsa.⁷² I förlängningen kan det därför påstås att hälsa, fysisk eller psykisk, också är en del av

⁷⁰ Dean, s. 30.

⁷¹ Se målen.

⁷² Foucault, *Maktens maskor*, s. 216.

biopolitiken: en individ som mår bra är en produktiv individ, något som blir eftersträvansvärd för staten/styret. Walters förklarar att biopolitik är en del av governmentality. På detta sätt kan hälsoskolan ses som ett sätt att styra deltagarna för att bli en del av produktionen genom sin hälsa. Målet är att skapa strategier för att ohälsa ska kunna upptäckas, förhindras och bemötas med syfte att underlätta deltagarnas väg in till integrering. Deltagarna styrs för att lära sig kontrollera sitt mående på egen hand. De preventiva hälsoåtgärderna är därför ömsesidigt positiva; deltagarna gagnas av att må bra såväl kroppsligt som mentalt medan kommunen får välmående invånare.

Under intervjuerna visade sig deltagarna vara positivt inställda till hälsoskolan. M5 berättar att han exempelvis lärt sig att man måste boka tid för att få vård, såvida det inte är ett akut tillstånd. M1 hade under en längre tid haft ett fysiskt besvär som hindrade honom att hålla samma takt som sina studiekamrater och därför inte utvecklades på vanlig SFI-lektioner. Under observationen framkom att personalen på IBIS i Flen och hälsoskolan var del i att han tillslut vågade söka vård. I dagsläget har hans hälsa förbättrats. Det är därför lättare för honom att studera och fokusera sig på annat än hälsan.

Andra aspekter av vården dök också upp under intervjuerna. I ett samtal med M6 påpekade denne hur tabubelagt det är att söka psykiatrisk vård. Att konsultera specialister anses vara en svaghet. M4 berörde samma ämne och menade att det är bra att IBIS fokuserar sig även på psykisk ohälsa. Trots att han inte själv haft behov att prata med en kurator eller dylikt, upplever han att flera bekanta mår dåligt psykiskt. Om de skulle få ta del av informationen som getts i hälsoskolan hade de förstått att det inte är ovanligt eller skamfullt att prata med en psykolog, menar han. Då hade de kanske sökt hjälp. De flesta deltagarna var mycket glada åt denna del av kursen och tyckte att mer av detta behövdes samt att fler ska få samma chans.

De hälsoinsatser som deltagarna fått ta del av återger dem makten över sina kroppar⁷³; när de får vetskap om vad de kan göra för att vara hälsosamma har de möjlighet att förändra sitt leverne om det behövs. Även fast det ligger i statens intresse att hålla nyanlända friska är det samtidigt ett egenintresse som gör att detta går att förverkliga.⁷⁴ Med utsikten att må bättre och genom det förbättra sin situation är det flera deltagare som är glada åt hälsoskolan. De har således styrts att styra sin hälsa i en riktning som passar såväl dem själva som staten; de blir produktiva i enlighet med biopolitikens målsättning.⁷⁵

Arbetsmarknadskunskaper och praktik

Såväl under observationen som i intervjuarbetet framkom att praktik med möjlighet till arbete och egen försörjning kanske var den viktigaste delen av projektet, framför allt för

⁷³ Börjesson & Rehn, s. 87 ff.

⁷⁴ Dean, s. 20 ff.

⁷⁵ Foucault, *Maktens maskor*, s. 216.

männen. Förutom en, hade alla tackat ja till projektet på grund av möjligheten att få praktik och lära sig mer om den svenska arbetsmarknaden. Praktiken är i princip en plats där deltagarna ska kunna öva sitt språk, däremot var männen väldigt måna att få visa sina färdigheter med förhoppning att få anställning efter avslutat deltagande. De två männen som hade gått på IBIS föregående året, M4 och M5, fick praktik genom programmet, och båda har numera en anställning.

M4 fick en praktikplats genom IBIS men valde sedan att återgå till en tidigare praktikplats där han idag arbetar heltid. Trots sitt byte anser han att det är tack vare IBIS som han fått jobbet då personalen i Flen hjälpte honom att få platsen från början. Orsaken är således kontaktsstödet men även språkundervisningen; M4 fick erbjudande om arbete så länge han lärde sig svenska. M4 är därför mycket positiv inför möjligheten till att få praktik, och upplever att han inte alls hade kommit lika långt i arbetslivet om det inte vore för projektet. M5:s hade, även han, redan praktiserat där han arbetar idag innan sin tid på IBIS. Till skillnad från M4 tog han praktikplatsen som gavs honom. Emellertid fungerade det inte på grund av meningsskiljaktigheter mellan företaget och deltagaren; M5 upplevde att företaget inte höll upp sin del av avtalet. Han tog upp detta med projektledaren, som beslutade att avsluta hans praktik och kontakta den tidigare praktikplatsen. På den nya praktiken trivdes han mycket bra. Arbetsgivaren blev nöjd med honom och erbjöd honom en extratjänst med möjlighet till fastanställning efter ett år.

Personalen på IBIS i Flen har lyckats säkra praktikplatser som uppfyller deltagarnas önskemål sett till deras tidigare arbetsliv eller kunskaper, vilket gör dem väldigt nöjda. Samtidigt påvisar det att det finns ett intresse hos näringslivet inom kommunen att få in ny arbetskraft. M6 hade redan vid intervjutillfället fått goda nyheter från sin praktikplats, som hade pratat med honom om deltidsanställning trots att hans praktik inte var slut. Han upplevde också att när han befann sig på praktikplatsen, förbättrade umgänget med svensktalande anställda hans kunskaper i svenska. Även K3 är glad då hon genom praktikplatsen fått en timanställning. Detta menar hon beror på att hon fått hjälp med såväl svenskan som de sociala koderna och samhällsinformationen. Hon skulle gärna delta igen om hon bara fick. En åsikt som delas av M4.

En av informanterna berättar under sin intervju att hennes vän bär hijab och sökte ett jobb som hon inte fick på grund av detta, istället fick hon själv anställning. Denna erfarenhet går i enlighet med Wuokko Knockes forskning kring strukturella fördomar och rasism mot migrerade kvinnor. Trots de verktyg som erhålls i integrationsprojekt riskerar migrerade kvinnorna att mötas av negativa anställningsbesked som relateras till att de bär slöja. Styrningen, som är avsedd att göra deltagarna anställningsbara, blir således verkningslös om de möts av fördomar som försvårar en anställning. De anställda på IBIS måste vara medvetna om att en sådan situation kan uppstå och därför arbeta aktivt för att motverka det, vilket Dominelli påpekar i sin diskussion om risken för särbehandling inom socialt

arbete.⁷⁶ Diskriminering är dock ett bekymmer som är mycket större än vad projektet kan klara av och som sträcker sig genom samhällets alla skikt. Av den orsaken bör problematiken tas på stort allvar om staten vill förhindra att de hamnar i utanförskap och istället bli en resurs.⁷⁷

Individanpassning

IBIS vill skapa en individanpassad stödmodell som formas efter deltagarnas behov.⁷⁸ Sett till detta, har de manliga deltagarna den gemensamma synen att målen uppfyllts men att vissa modifieringar kan göras för att det ska bli bättre. Till exempel menar M1 att man måste skilja på åldersgrupper; de som är äldre har andra behov än de som är yngre. Enligt hans uppfattning har yngre personer lättare att lära sig ett nytt språk och ta del av ny information. Han tror att yngre kamrater vill ha mer praktik, medan de äldre deltagarna gärna vill ha mer SFI på grund av att de ändå inte kommer att vara lika aktiva på arbetsmarknaden som den yngre generationen. De unga deltagarna har andra behov, som att ta hand om barn och skaffa sig en karriär, medan de äldre inte har småbarn att ta hand om eller många yrkesverksamma år framför sig och därför kan ägna mer tid åt förbättring av sin svenska. Detta bekräftas av både M2 och M5, som menar att de gärna velat ha en längre praktikperiod för att snabbare komma ut i arbetslivet. Undantaget var M3 som, trots att han har äldre barn, känner sig stark nog för att börja arbeta, samtidigt som han tycker att mer praktik vore bra för deltagarna.

Sammanfattningsvis kan man säga att deltagarna upplever att projektet är individanpassat men att man kan ha större fokus på åldersgruppernas behov då deltagarna omtalade skillnader mellan åldersgrupperna. Ingen gjorde några direkta reflektioner vad det gäller kön och skillnader mellan kvinnor och män. Istället fokuserade deltagarna sig enbart på de olika förutsättningarna som stigande ålder skapar.

Framtidsutsikter

Efter att ha undersökt deltagarnas upplevelser av IBIS i Flen tillfrågades de om sin syn på den egna framtiden efter avslut i projektet. Ett mål med IBIS är att invånarna som bor i kommunen ska stanna kvar, i synnerhet de arbetsföra.⁷⁹ Detta kräver att insatser som är riktade mot arbetsmarknaden skapar jobb i praktiken för att förhindra att de flyttar från kommunen eller hamnar i försörjningsstöd med långtidsarbetslöshet. Av den orsaken fick informanterna frågan om de vill stanna i kommunen och i så fall under vilka premisser. I samband ställdes frågor kring huruvida de upplever att projektet har påverkat deras

⁷⁶ Dominelli, s. 165 fff.

⁷⁷ Knocke, s. 225.

⁷⁸ RAR Sörmland, s. 4.

⁷⁹ RAR Sörmland, s. 3.

förutsättningar till arbete eller fortsatta studier. Syftet med dessa frågor är att ta reda på om medverkan i IBIS gett dem de verktyg som krävs för att ta sig ut på arbetsmarknaden. Samtidigt är det av vikt att veta om de tror att de kommit lika långt i integrationsprocessen utan IBIS.

Som tidigare nämnts har de flesta deltagarna fått praktik, vissa med löfte om anställning. M3, som har fått en praktikplats i kommunen, hade en positiv inställning gentemot projektet:

Jag har inte fått jobb än, men vi har varit på studiebesök hos några företag. [Språkstödjaren] har ringt mig och sagt att kommunen vill att jag ska jobba med dem! IBIS kämpar för min skull. Jag har fått praktik genom dem. IBIS har definitivt gjort det lättare för mig att hitta jobb och vara här idag. (M3)

M3 visar i citatet hur han upplever att hans förutsättningar har ändrats tack vare IBIS. Denna syn på situationen delas av alla män, även mannen som inte fått praktik delar synen på projektet:

Bra, det kommer bli bra. Jag vill ha ännu mer. Jag vill studera, om jag kan på IBIS, men annars på egen hand eller på skolan. Annars kommer jag inte kunna röra mig ut i samhället. (M3)

M1, som upplever att han inte hade kommit lika långt utan IBIS, ställdes frågan om han tyckte att hans bekanta som inte deltar i projektet har utvecklats lika mycket som honom.

Jag tror att problemet ligger hos själva SFI. Många av dem jag känner som har gått i flera år på SFI, även när de är klara så kan de inte svenska. Jag ser att de får brev, och de inte förstår vad som står där. Det är många brister i SFI, tyvärr. (M1)

Hans resonemang går i linje med tidigare kritik för bristfällig individanpassning som riktats mot SFI från Skolverkets sida.⁸⁰ Han ställer här IBIS kontra SFI, och upplever att IBIS definitivt har varit en avgörande faktor i hans framgång. M6 delar M1:s resonemang, och tillägger att han skulle rekommendera projektet till den som vill komma in fortare i arbetslivet. Till frågan om huruvida han skulle ha kommit lika långt utan IBIS svarade han att han mycket möjligt hade lyckats komma dit han är idag, dock hade det tagit minst dubbelt så lång tid.

Flera av kvinnorna delar den positiva synen på framtiden efter medverkan på IBIS. K5 väger in flera aspekter när hon talar om projektet och visar sin glädje att ha fått delta.

Ja, jag känner att hon förstår det svenska samhället bättre. Praktiken hjälper mig att komma in i samhället. Jag känner att jag är redo och kanske blir det inte jobb men vi har tagit första steget för att komma in på arbetsmarknaden. Vi känner självförtroendet att vi kanske kommer att få jobb. Innan kände jag att mina chanser var sämre, nu är de större än vad jag kände innan. K5

Enligt vår tolkning menar K5 att samhällskunskaperna gett henne hopp att komma ut på arbetsmarknaden, trots att hon är medveten om att det kan vara svårt att få ett arbete i

⁸⁰ RAR Sörmland, s. 5.

hennes situation. Det går att dra paralleller till den problematik som Wuokko Knocke diskuterar gällande migrerade kvinnors chanser på arbetsmarknaden. Medverkan har ökat denna persons möjligheter men det går inte att garantera att hon får ett arbete trots medverkan på IBIS om man beaktar Knockes studie. Att K₅, av samhället, kategoriseras som kvinna och migrant försvårar hennes situation.⁸¹ Därför kan sägas att språkets makt är del i de hinder som kvinnliga migranter kan uppleva.⁸² Detta till trots är även K₁ positivt inställd och känner glädje, förnyat framtidshopp och förbättrad självkänsla, tack vare IBIS.

Jag mår bättre och känner mig bättre inombords. Jag känner mer hopp för livet och mår bättre. Känner mig mer värd, mår bättre helt enkelt. (K₁)

Deltagarnas sammantagna framtidsvisioner kan sammanfattas som positiva, vilket enligt dem beror på IBIS ansträngningar. Trots saker som de skulle kunna göra annorlunda för att det skulle bli bättre för nästa grupp av deltagare, är deras uppfattning att IBIS ger bättre förutsättningar än andra befintliga verksamheter.

Här ställs också en viktig fråga för studien, huruvida deltagarna kan tänka sig att stanna kvar i kommunen eller om de vill flytta vidare efter medverkan i projektet. Att frågan är viktig beror på att ett av kommunernas mål med detta och andra projekt är att få utlandsfödda medborgare – framförallt de i arbetsför ålder – att stanna kvar i kommunen i fråga för att kunna möta det framtida arbetskraftsbehovet.⁸³ Detta går i linje med Hansens analys om att många kommuner gärna vill ha flyktingar då det i längden ökar deras befolkning och således tillgångar. Hansen menar att pengarna som kommunerna får från staten för att använda till migrationsfrågor inte försvinner utan dyker upp någon annanstans i form av inkomster i kommunen, bland annat.⁸⁴ Därför kan man våga påstå att det deltagarna väljer att göra efter sin medverkan påverkar kommunen. Beslutet av att stanna kvar i kommunen beror dock på flera faktorer. Många har barn i skolåldern och vill gärna se att de har stabilitet i skolan, samtidigt är det en viktig förutsättning att man hittar jobb i staden man bor i eller inom pendelavstånd.

Samtliga deltagare svarade att de gärna skulle stanna kvar i kommunen, såvida arbetsmöjligheterna finns och deras barn känner sig trygga i sin miljö. Emellertid är det frågan om arbete som väger tyngst; möjligheten att skaffa sig en framtid genom självförsörjning kommer att avgöra deras beslut. Om kommunen kan hjälpa nyanlända att få kontakt med arbetsgivare som kan ge dem arbete, i enlighet med tidigare erfarenhet, gynnas både individerna, arbetsgivarna och kommunen av detta. Prognosen att deltagarnas önskan uppfylls verkar god då de två tidigare deltagarna numer arbetar och

⁸¹ Knocke, s. 225.

⁸² Börjesson & Rehn, s. 82 ff.

⁸³ RAR Sörmland, s. 3.

⁸⁴ Peo Hansen, "Flyktingarna orsaken till god ekonomi".

flera av deltagarna som fått praktik genom projektet är på god väg att få en anställning, av utvecklingsunderlaget att döma. Detta kan tolkas som att kommunen har lyckats göra dessa individer anställningsbara och produktiva i enlighet med Foucaults syn på makt och produktivitet, samtidigt som målen att skapa reella och finansiella resurser (individer i arbetsför ålder som arbetar och bidrar med skatt) är uppfyllda.⁸⁵

Slutsats

Integrationsprojekt som IBIS i Flen, kan analyseras utifrån governmentality då de skapas i syfte att lära migranter vad som krävs av dem för att de ska bli en del av det svenska samhället och styra dem i riktning mot egen försörjning.⁸⁶ Kritiker kan hävda att samhället styr individen i alltför stor utsträckning. Dock får man ta hänsyn till, inte bara varför projekt som detta skapas, utan även vilka som förlorar på att inte få ta del av dem. Governmentality är, det statliga maktutövandet över individen till trots, inte alltid ett försök att kontrollera befolkningen på ett destruktivt vis. Ofta har governmentality en dålig klang när det omtalas i integrationssammanhang men det är inte uteslutande negativt, så som ofta framställs. Kritik kan riktas gentemot styrning av individer och grupper i samhället. Det har argumenterats att styrning i form av integrationsinsatser pekar ut individer/grupper som problematiska med otillräcklig – eller fel – kunskapsbas för den svenska kontexten.⁸⁷ Dock kan det i IBIS fall hävdas att styrningen är gynnsam för både staten och individen. Den produktivitet som skapas ger staten anställningsbar arbetskraft. Samtidigt möjliggör den att individen skaffar sig bättre förutsättningar i samhället, i och med att det inom IBIS finns utrymme för egna initiativ. Att ge de mest utsatta grupperna en bättre chans att stå på egna ben och därigenom ta del av samhället är en styrning som gynnar den enskilde. På detta sätt kan nyanlända bli en aktiv del av det svenska samhället, genom att bidra till välfärden och därefter ta del av dess resurser och förmåner.⁸⁸ Dock är den skapade anställningsbarheten, särskilt i kvinnornas fall, beroende av att arbetsgivare inser att deltagarna är en resurs att räkna med.⁸⁹ Deras erfarenheter bidrar till mångfalden, vilket torde vara gynnsamt för hela samhället.

Medverkan på integrationsprojekt som IBIS kräver engagemang och disciplin hos deltagaren men även att lärare och övrig personal är hängivna målet. Ett väl utfört projekt där så många behov som möjligt tillgodoses och där projektledarna är öppna för att förbättra konceptet, om så skulle bli nödvändigt, ger personer som annars riskerar att hamna i utanförskap en chans att själva ta makten över sina liv. Berättelserna från

⁸⁵ Foucault, *Maktens maskor*, s. 216 f.

⁸⁶ Vesterberg, *Ethnicizing Employability*, s. 312.

⁸⁷ Vesterberg, "Learning to be Swedish", s. 312.

⁸⁸ Dahlstedt, 39 f.

⁸⁹ Knocke, s. 225.

informanterna i denna studie pekar på en rad framgångsrecept i projektet i Flen. Suggestopedi som metod står ut som en bärande orsak till varför deltagarna ville medverka men också till varför de idag upplever att de kan bättre svenska än vad de skulle kunnat om de fått lära sig språket i vanlig takt. Även andra delar av projektet, så som möjligheten att stå i kontakt med arbetsgivare genom sin praktik, eller att få en insyn i det svenska samhället och dess institutioner – för att få en djupare förståelse av Sverige – har också varit av vikt för deltagarna. Deltagarna upplever sig sålunda mer självständiga i sin vardag på grund de ovannämnda insatserna men också tack vare personalen inom projektet; lärare, anställda och språkstödjarna har varit såväl stöttande som hjälpsamma vilket deltagarna är dem evigt tacksamma.

Hälsoskolan är kanske den enda aspekten av projektet som deltagarna inte visste så mycket om i början av projektet, dock har de med tiden kommit att uppskatta även denna ansträngning från projektets sida, vilket styrks genom deras berättelser om vårdbehov som tillgodosetts med IBIS-personalens hjälp.

Som vi ser, och som förklarades tidigare, ägnar sig projektet åt att styra deltagarna in i det svenska samhället. Däremot kan styrningen i detta fall endast tolkas som något positivt, sett till hur nöjda deltagarna är med IBIS i Flen. Medverkan har inte bara förbättrat deltagarna möjligheter på den svenska arbetsmarknaden, den har också gett dem ett utökat kontaktnät med offentliga verksamheter samt kommunens näringsliv. Samtidigt har de också fått en ny ”familj” eller umgängeskrets som berikar deras vardag. Hur detta påverkar deras vardag förklarades av både deltagarna själva och de anställda, som har sett deras sociala utveckling. Deltagarna visade upprepade gånger hur mycket de bryr sig om varandra, en händelse i någons liv påverkar dem alla. Under observationen bevittnade vi gruppens sammansvetsning i såväl glada som sorgsna stunder. Detta kan inte tillskrivas projektet men påvisar att IBIS har gett deltagarna andra värden än anställningsbarhet och ökad kunskapsbas. Medverkan har genererat ett utökat nätverk och gett dem vänner för livet, personer som de numer betraktar som familj trots att de vid projektets början inte kände varandra.

Reflektioner

Initialt ville vi undersöka om det förelåg skillnader mellan gruppen kvinnor och gruppen män vad gäller deras upplevelse av medverkan, samt hur denna påverkat deras liv. Under analysarbetet insåg vi att skillnader förvisso finns, om än inte särskilt stora. Fyndet var att ålder spelar större roll än kön, även om skillnaderna mellan åldersgrupperna inte heller var särskilt stora. Åldern skapar olika förutsättningar att komma ut i arbetslivet. Vissa har endast några få år kvar till pension, varför de kanhända inte ses som attraktiva för en arbetsgivare. Detta påverkar formen på medverkan och förväntningarna de har på resultatet. Med stigande ålder kommer ofta kroppsliga bekymmer som kan inverka hur deltagarna klarar av sin vardag. Detta till trots, har flera av de äldsta deltagarna ganska goda prognoser då de vill arbeta och gör sitt bästa för att förverkliga det.

De skillnader som återfanns kan utgöra en källa för fortsatta studier, vilka kan bedrivas under en längre period med hjälp av såväl kvantitativa som kvalitativa insamlingsmetoder. Vi tror att det är av intresse för IBIS – och övriga inblandade aktörer – att göra en uppföljning för att se hur deltagarna har utvecklats inom alla de aspekter som IBIS riktar sig mot.

Att vi inte kunde hitta större åtskillnad mellan könsgруппerna kan ses som ett positivt resultat; projektet har lyckats skapa inkluderande strategier som gynnar alla deltagare. Orsaken till att männen, tillsynes, hade större förväntningar än kvinnorna skulle kunna bero på att kvinnorna ser språket som nyckeln till integration. Som tidigare nämnts, har de möjligen därför ha koncentrerat sig mer på ökade språkkunskaper till en början. En annan aspekt är att flera av kvinnorna har liten, eller ingen, tidigare arbetslivserfarenhet och kanske inte förväntade sig att få det i det nya samhället heller. Något som nu är förändrat, då kvinnorna uttrycker en önskan och ett hopp om att få komma i arbete.

Det gemensamma för deltagarna är deras hunger efter kunskap. De vill lära sig svenska, för att klara sig lättare i samhället men framför allt för att få jobb. De är glada att ha fått medverka på IBIS och ser positivt på alla delmoment i projektet, varigenom de erhållit kunskaper som förändrat deras bild av samhället, svenskar och gjort dem mer självständiga. Efter sin tid på IBIS har de, enligt egen utsago, bättre förutsättningar att komma ut i arbetslivet än tidigare. De har förvisso styrts i en riktning mot självförsörjning men de har samtidigt aktivt medverkat i denna styrning och successivt tagit över rodret i sina egna liv.

Referenser

Tryckta källor

- Bryman, Alan, *Samhällsvetenskapliga metoder*, 2:a uppl., Malmö: Liber, 2008.
- Börjesson, Mats & Rehn, Alf, *Makt*, Stockholm: Liber, 2009.
- Cramér, Anna, *Suggestopedi*, Stockholm: Alla Sinnen Förlag, 2011.
- Dahlstedt, Magnus, *Aktiveringens politik*, Malmö: Liber, 2009.
- David, Matthew & Sutton, Carole, *Samhällsvetenskaplig metod*, Lund: Studentlitteratur, 2016.
- Dean, Mitchell, *Governmentality – Power and Rule in Modern Society*, 2. uppl., Thousand Oaks, CA: SAGE, 2014.
- Dominelli, Lena, *Anti-racist Social Work*, London: Palgrave, 2018.
- Fangen, Katrine, *Deltaogande observation*, Malmö: Liber, 2005.
- Foucault, Michel, "Maktens maskor", i *Diskursernas kamp*, redigerad av Michel Foucault, Eslöv: Brutus Östlings bokförlag Symposium, 2008.
- Foucault, Michel, *Övervakning och straff*, 4:e uppl., Lund: Arkiv förlag, 2003.
- Gilje, Nils & Grimen, Harald, *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*, Göteborg: Daidalos, 2007.
- Hallin, Anette och Karrbom Gustavsson, Tina, *Projektledning*, 2. uppl. Stockholm: Liber, 2015.
- Hansen, Peo, "Asylum or Austerity? The 'refugee crisis' and the Keynesian interlude", *European Consortium for Political Research*, vol. 17, 1. uppl, 2017, 128–139.
- Johansson, Anna, *Narrativ teori och metod*, Lund: Studentlitteratur, 2005.
- Knocke, Wuokko, "Osynliggjorda och 'fragmenterade' - invandrade kvinnor i arbetslivet", i *Arbete*, red. Paula Mulinari & Rebecca Selberg, Malmö: Gleerups utbildning, 2011.
- Larsson, Jennie K, *Integrationen och arbetets marknad*, Falun: Atlas, 2015.
- Lozanov, Georgi & Gateva, Evelina, *Suggestopedisk språkundervisning*, Tierp: Löjdquist tryckeri AB, 1984.
- Schierup, Carl-Ulrik, Hansen, Peo & Castles, Stephen, *Migration, Citizenship, and the European Welfare State*, Oxford: Oxford University Press, 2006.
- Schierup, Carl-Ulrik, Krifors, Karin & Slavnic, Zoran, "Social exkludering", i *Migrationens och etnicitetens epok*, red. Magnus Dahlstedt & Anders Neergaard, Stockholm: Liber, 2013.
- Vesterberg, Viktor, *Ethnicizing Employability – Governing the Unemployed in Labour Market Projects in Sweden*, Linköping: LiU–Tryck, 2016.
- Vesterberg, Viktor, "Learning to be Swedish", *Studies in Continuing Education*, vol. 37, nr. 3, 2015, 302-316.
- Walters, William, *Governmentality*, New York: Routledge, 2012.

Digitala källor

ESF, *Vad är ESF?*, <http://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=35&langId=sv>, hämtad 19 apr 2018.

Grönlund, Erik, Marmorstein, Elisabeth, Kasurinen, Anton ”Sverige inför tillfälliga gränskontroller”, *SVT.se*, 12 nov 2015, <https://www.svt.se/nyheter/sverige-infor-tillfalliga-granskontroller> , hämtad 18 apr 2018.

Gudmundson, Per ”Smyg inte med invandringspolitiken”, *SVD.se*, 3 apr 2018, <https://www.svd.se/smyg-inte-med-invandringspolitiken/om/invandringspolitik> , hämtad 19 apr 2018.

Hansen, Peo, ”Flyktingarna orsaken till god ekonomi”, *ETC.se*, 10 dec 2017, <https://www.etc.se/ekonomi/flyktingarna-orsaken-till-god-ekonomi>, hämtad 19 apr 2018.

Hansen, Peo, ”Tillväxten går på högvarv”, *ETC.se*, 13 jul 2017, <https://www.etc.se/ekonomi/tillvaxten-gar-pa-hogvarv-tack-vare-flyktingarna> , hämtad 19 apr 2018.

Migrationsinfo.se, *Arbetskraftsinvandring historiskt*, 26 april 2016, <https://www.migrationsinfo.se/arbetsmarknad/arbetskraftsinvandring/historiskt/>, hämtad 14 maj 2018.

Migrationsverket, *Antal asylsökande – aktuell statistik*, <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik.html>, hämtad 18 apr 2018.

Migrationsverket, *Asylsökande till Sverige under 1984-1999*, <https://www.migrationsverket.se/download/18.2d998ffc151ac3871598171/1485556079445/Asyls%C3%B6kande%20till%20Sverige%201984-1999.pdf> , hämtad 18 apr 2018.

Migrationsverket, *Beviljade uppehållstillstånd efter grund 2009-2017*, 2018, <https://www.migrationsverket.se/download/18.4a5a58d51602d141cf4e84/1515067343329/Beviljade%20uppeh%C3%A5llstillst%C3%A5nd%202009-2017.pdf> , hämtad 18 apr 2018.

Migrationsverket, *Tid till beslut*, <https://www.migrationsverket.se/Kontakta-oss/Tid-till-beslut.html> , hämtad 18 apr 2018.

RAR Sörmland, *Ansökan*, [http://rarsormland.se/media/112478/IBIS ansokan 2015-09-21.pdf](http://rarsormland.se/media/112478/IBIS_ansokan_2015-09-21.pdf), hämtad 19 apr 2018.

Regeringen, *Ett ordnat mottagande*, 2018, <http://www.regeringen.se/496383/contentassets/fd9afaf058b144d5b719c56f56cb732f/ett-ordnat-mottagande--gemensamt-ansvar-for-snabb-etablering-eller-atervandande-sou-201822.pdf>, s. 364. Hämtad 19 apr 2018.

Vetenskapsrådet, *Forskningsetiska principer*, Stockholm: 2002. Kan hämtas på <http://codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>.

Rekommenderad läsning

Strollo, Emma, *Det städade folkhemmet: tyskfödda hembiträden i efterkrigstiden i Sverige*, diss., Göteborg: Makadam, 2013.